

Person Perthnasol	Ymchwiliad	Dyddiad rhoi hysbysiad penderfynu	Canfyddiadau a dyfarniad y Comisiynydd
<u>Gweinidogion Cymru</u>	<p>CS063 Ar 21/06/2021, 14/11/2021 ac ar 17/11/2021 derbyniais gwynion gan aelodau o'r cyhoedd. Roedd y cwynion yma yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gwynion ddilys.</p> <p>Cwyn 1: Ar 21 Mehefin 2021 derbyniodd y Comisiynydd gŵyn gan aelod o'r cyhoedd yn honni bod cyhoeddiadau sain yn Saesneg yn unig ar y trên ar ei daith o Bwllheli i Aberystwyth ar 12 Mehefin 2021 (trên yn gadael goraf Pwllheli am 7:24yb). Honnai'r achwynydd hefyd bod arwyddion Saesneg yn unig yn y gorsafoedd ar hyd y daith. Mae Gweinidogion Cymru wedi cadarnhau mai system sain Train-FX oedd ar y trên dan sylw.</p> <p>Cwyn 2: Ar 14 Tachwedd 2021 derbyniodd y Comisiynydd gŵyn gan aelod o'r cyhoedd ynglŷn â chyhoeddiadau sain Saesneg yn unig ar y trên o Abertawe i Gaerdydd ar 12</p>	04/10/2022	<p>Canfyddiadau'r Comisiynydd Safon 61: Er mwyn cydymffurfio gyda safon 61 roedd rhaid i Weiniogion Cymru sicrhau bod pob arwydd sy'n cael eu gosod ganddynt, gan gynnwys arwyddion electronig, yn cael eu gosod yn Gymraeg. Cysylltodd dau aelod o'r cyhoedd gyda mi i gwyno nad oedd arwyddion ar drenau a gorsafoedd trên wedi eu gosod yn Gymraeg. Roedd un achwynydd wedi teithio ar drên o Bwllheli i Aberystwyth ar 12/06/2021 ac wedi gweld arwyddion Saesneg yn unig mewn gorsafoedd. Roedd achwynydd arall wedi teithio o Aberystwyth i Birmingham ar 27/10/2021. Cysylltodd yr achwynydd gyda mi i gwyno bod arwyddion electronig ar y trên ac yn yr orsaf yn Aberystwyth yn Saesneg yn unig. Gan nad oes modd gwybod pa bryd y gosodwyd yr arwyddion welodd yr achwynydd wrth deithio ar y trên o Bwllheli i Aberystwyth, yna nid oes modd canfod a fu methiant i gydymffurfio gyda safon 61 yn achos y gŵyn yma. Yn yr un modd, nid oes modd adnabod yr arwyddion electronig welodd yr achwynydd ar orsaf Aberystwyth. Fodd bynnag, yn achos y siwrne drên o Aberystwyth i Birmingham ar 27/10/2021, roedd yr arwyddion electronig ar y trên oedd yn defnyddio'r system wybodaeth TrainFX ac yn Saesneg yn unig. Gan na wnaeth Gweinidogion Cymru sicrhau bod yr arwyddion electronig oedd ar y siwrne yn Gymraeg yna nid wyf o'r farn bod Gweinidogion Cymru wedi llwyddo i gydymffurfio a safon 61 yn yr achos yma.</p>

Tachwedd 2021. Mae Gweinidogion Cymru wedi cadarnhau mai system sain ALSTOM oedd ar y trên dan sylw.

Cwyn 3:

Ar 17 Tachwedd 2021 derbyniodd y Comisiynydd gŵyn gan aelod o'r cyhoedd ynglŷn â gwasanaethau trên yn ystod ei daith o Aberystwyth i Birmingham ar 27 Hydref 2021. Mae'r achwynydd yn honni bod arwyddion electronig ar y trên ac yn yr orsaf yn Aberystwyth yn Saesneg yn unig. Honnai hefyd bod cyhoeddiadau sain ar y trên yn Saesneg yn unig. Mae Gweinidogion Cymru wedi cadarnhau mai system sain Train-FX oedd ar y trên dan sylw.

Safon 87: Mae safon 87 yn gofyn i Weinidogion Cymru sicrhau bod cyhoeddiadau dros systemau annerch cyhoeddus yn cael eu gwneud yn Gymraeg a bod y Gymraeg i'w chlywed gyntaf. Cysylltodd tri achwynydd gyda mi i fynegi siom ar ôl iddynt glywed cyhoeddiadau sain Saesneg yn unig ar drenau ar dair siwrne gwahanol. Wrth ddarparu gwybodaeth am y systemau sain oedd yn cael eu defnyddio, fe gadarnhaodd Gweinidogion Cymru nad oedd y cyhoeddiadau sain ar y trenau yma yn cael eu gwneud yn Gymraeg. Gan nad oedd y cyhoeddiadau sain a wnaed dros y systemau annerch cyhoeddus ar y trenau yma wedi eu gwneud yn Gymraeg, rwyf yn dyfarnu fod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 87 yn yr achos yma.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 61 ac 87.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 61 ac 87.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 61: Gofyniad i baratoi cynllun gweithredu yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Rwy'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru i baratoi cynllun gweithredu drafft at y diben o sicrhau fod Gweinidogion Cymru yn cydymffurfio â gofynion safon 61

wrth ddarparu arwyddion electronig ar drenau sydd o dan eu cyfrifoldeb. Rhaid i'r cynllun gweithredu drafft gynnwys y wybodaeth ganlynol:

- Disgrifiad o bob un o'r camau y bydd Gweinidogion Cymru y neu cymryd i sicrhau bod arwyddion electronig ar drenau yn cydymffurfio â safon 61
- Pwy fydd yn gyfrifol ac yn atebol am gymryd pob un o'r camau (gan gynnwys unrhyw gerrig milltir)
- Yr adnoddau (eg cyllid / staff) sydd eu hangen i gyflawni pob un o'r camau.

Dylai'r cynllun gweithredu gynnwys camau i sicrhau—

- bod Gweinidogion Cymru yn cynnal awdit o'r holl systemau arwyddion electronig ar drenau sydd ganddo i asesu a ydynt yn cydymffurfio â gofynion safon 61,
- bod Gweinidogion Cymru yn cydymffurfio yn llawn gyda gofynion safon 61 wrth ddarparu arwyddion electronig ar drenau sydd o dan eu cyfrifoldeb o fewn 9 mis o ddyddiad cymeradwyo'r cynllun gweithredu.

Amserlen:

Rhaid i Weinidogion Cymru lunio drafft cyntaf o'r cynllun gweithredu a rhoi'r drafft hwnnw i'r Comisiynydd o fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd.

Safon 61: Argymhelliad yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Rwy'n argymhell bod Gweinidogion Cymru yn cynnal awdit o'r holl arwyddion yn y gorsafoedd trên rhwng Pwllheli ac Aberystwyth er mwyn gwirio cydymffurfiaeth gyda safon 61.

Safon 87: Gofyniad i baratoi cynllun gweithredu yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Rwy'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru i baratoi cynllun gweithredu drafft at y diben o sicrhau fod Gweinidogion Cymru yn cydymffurfio â gofynion safon 87 wrth wneud cyhoeddiadau sain ar drenau sydd o dan eu cyfrifoldeb.

Rhaid i'r cynllun gweithredu drafft gynnwys y wybodaeth ganlynol:

- Disgrifiad o bob un o'r camau y bydd Gweinidogion Cymru y neu cymryd i sicrhau bod cyhoeddiadau sain ar drenau yn cydymffurfio â safon 61
- Pwy fydd yn gyfrifol ac yn atebol am gymryd pob un o'r camau (gan gynnwys unrhyw gerrig milltir)
- Yr adnoddau (eg cyllid / staff / hyfforddiant) sydd eu hangen i gyflawni pob un o'r camau.

Dylai'r cynllun gweithredu gynnwys camau i sicrhau—

- bod Gweinidogion Cymru yn cynnal awdit o'r holl systemau sain ar drenau sydd ganddo i asesu a ydynt yn cydymffurfio â gofynion safon 87,
- bod Gweinidogion Cymru yn cydymffurfio yn llawn gyda gofynion safon 87 wrth wrth wneud cyhoeddiadau sain ar drenau sydd o dan eu cyfrifoldeb o fewn 18 mis o ddyddiad cymeradwyo'r cynllun gweithredu.

Amserlen:

Rhaid i Weinidogion Cymru lunio drafft cyntaf o'r cynllun gweithredu a rhoi'r drafft hwnnw i'r Comisiynydd o fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd.

Disgwylir i unrhyw Gynllun Gweithredu gael ei baratoi a'i gwblhau yn unol â'r canllawiau sydd wedi eu gosod allan yn yr Adroddiad Ymchwiliad, ac yn unol â'r canllawiau cyffredinol sydd yn y Ddogfen Gyngor atodol hefyd.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Weinidogion Cymru ar 04/10/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS128 Ar 04/03/2022, derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Dyma honiad bod dolen ar wefan Gymraeg y Cyngor wedi cyfeirio'r achwynydd at dudalen Saesneg, ac nad oedd fersiwn Gymraeg o'r dudalen honno ar gael. Mae'r dudalen benodol yma yn cael ei reoli gan drydydd parti ar ran y Cyngor. Mae archwiliad pellach o'r wefan wedi dangos bod rhagor o ddolenni yn mynd at dudalennau Saesneg y trydydd parti, a bod gwallau ieithyddol ar y wefan Gymraeg.

20/09/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 52: Er mwyn cydymffurfio gyda safon 52, rhaid i bob testun ar wefan y Cyngor fod yn Gymraeg; rhaid i bob tudalen Gymraeg weithredu'n llawn; a rhaid i'r wefan beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Yn yr achos yma, roedd mwy nag un ddolen ar wefan y Cyngor yn cyfeirio'r defnyddiwr at dudalen Saesneg nad oedd ar gael yn Gymraeg. Roedd gwallau iaith yn bodoli ar y wefan hefyd, ac yn parhau i fodoli ar ôl i'r Cyngor gywiro'r dudalen. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 52.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Cyngor Bro Morgannwg wedi methu â chydymffurfio â safon 52.

Datganiad gweithredu pellach

Cyngor Bro Morgannwg

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Bro Morgannwg wedi methu â chydymffurfio â safon 52.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 52: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor gynnal adolygiad o'r dolenni ar y wefan ailgylchu a sicrhau bod pob un yn mynd at dudalen Gymraeg sy'n gweithredu'n llawn.
2. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei drefniadau o ddelio gyda thrydydd parti sy'n gyfrifol am dudalennau ar ei wefan. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod y trydydd parti yn ymwybodol o ddyletswydd y Cyngor i gydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg, a rhoi trefniadau mewn lle fel bod y Cyngor yn gwirio pob tudalen newydd i sicrhau ei fod yn gweithredu yn llawn yn Gymraeg cyn cael ei gyhoeddi.
3. Rhaid i'r Cyngor gysylltu gyda'r trydydd parti dan sylw i'w hysbysu o'r dyfarniad yma, ac atgyfnerthu sefyllfa'r Cyngor o ran yr angen i gydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg mewn perthynas â gwefannau trydydd parti.
4. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei ganllaw mewnol er mwyn cynnwys adran sy'n pwysleisio mai'r Cyngor sy'n gyfrifol am sicrhau bod gwefannau trydydd parti sy'n gweithredu ar ran y Cyngor yn cydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg.
5. Rhaid i'r Cyngor ail wirio'r dudalen Baw Anifeiliaid, Anifeiliaid dy Marw, Biniau Gorlifo, neu Baraffernalia Cyffuriau -Adroddiad Cychwynnol -Cyflwyniad -Cyngor Bro Morgannwg (achieveservice.com) a sicrhau nad oes gwallau ieithyddol yn bodoli.

6. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth y staff perthnasol o'r canllaw mewnol adolygedig sy'n egluro sut i gydymffurfio yn llawn gyda safon 52.
7. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-6.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Bro Morgannwg ar 20/09/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS098 Ar 26/11/2021, derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Mae'r gŵyn yn ymwneud ag ymgynghoriad diweddar gan y Cyngor ynghylch cynnig i symud adran fabanod at safle Ysgol Gynradd Mynydd Cynffig, ac ehangu maint yr adeilad newydd. Mae'r achwynydd yn honni na wnaeth yr ymgynghoriad ystyried effaith y cynnig ar y Gymraeg.

20/09/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 91: Er mwyn cydymffurfio gyda safon 91, mae'n rhaid i'r Cyngor ystyried a cheisio barn yn y ddogfen ymgynghori ynghylch effeithiau posib y cynnig (boed yn bositif neu'n andwyol) ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Nid yw'r Cyngor wedi gwneud digon yn y ddogfen ymgynghori i gesio barn na chyfleu ystyriaeth gydwbybodol o effeithiau posib y cynnig ar y Gymraeg. Does dim ystyriaeth o effaith posib y cynnig ar y Gymraeg yn y gymuned, a dim ond cyfeiriad bras at effaith y cynnig ar y Gymraeg yn yr adeilad newydd ac ar addysg Gymraeg yn lleol. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 91.

Cyngor
Bwrdeistref Sirol
Pen-y-bont ar
Ogwr

Safon 92: Er mwyn cydymffurfio gyda safon 92, mae'n rhaid i'r Cyngor ystyried a cheisio barn yn y ddogfen ymgynghori ynghylch sut gellid llunio'r polisi fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu fwy positif, ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Nid yw'r Cyngor wedi gwneud digon yn y ddogfen ymgynghori i gesio barn na chyfleu ystyriaeth gydwybodol o sut ellid llunio'r polisi fel y byddai'n cael effeithiau mwy positif ar y Gymraeg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 92.

Safon 93: Er mwyn cydymffurfio gyda safon 93, mae'n rhaid i'r Cyngor ystyried a cheisio barn yn y ddogfen ymgynghori ynghylch sut gellid llunio'r polisi fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Nid yw'r Cyngor wedi gwneud digon yn y ddogfen ymgynghori i gesio barn na chyfleu ystyriaeth gydwybodol o sut ellid llunio'r polisi fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar y Gymraeg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 93.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr wedi methu â chydymffurfio â safonau 91, 92 a 93.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr wedi methu â chydymffurfio â safonau 91, 92 a 93.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safonau 91, 92, a 93: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor gynnal adolygiad o'r canllaw mewnol, gan ychwanegu ato fel bod mwy o gynnwys yn hytrach na dim ond rhestr o'r safonau llunio polisi, fel bod gan staff fwy o gyfarwyddiadau wrth fynd ati i lunio dogfen ymgynghori. Rhaid i'r canllaw adlewyrchu bod dwy elfen angen eu bodloni ar gyfer y tair safon, sef ceisio barn, ac ystyried effeithiau'r cynnig ar y Gymraeg.
2. Ar gyfer yr elfen ceisio barn, rhaid i'r Cyngor nodi bod angen gofyn cwestiynau penodol yn y ddogfen ymgynghori sy'n bodloni gofynion y tair safon. Rhaid nodi yma nad yw gofyn am ymateb yn gyffredinol i'r ymgynghoriad yn ddigon i gydymffurfio, ond rhaid gofyn yn benodol am effeithiau'r cynnig ar:
  - a) Cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
  - b) Peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Rhaid i'r Cyngor nodi yn y canllaw bod angen i'r cwestiynau hyn gael eu gofyn yn glir yn y ddogfen ymgynghori fel bod y cyhoedd yn gallu rhoi eu barn ar effaith y cynnig ar y Gymraeg.

3. Ar gyfer yr elfen ystyried, rhaid i'r Cyngor nodi yn y canllaw bod angen rhoi ystyriaeth gydwybodol i effeithiau posib y cynnig ar y Gymraeg, ac i sut ellid llunio'r polisi fel y byddai'n cael effeithiau mwy positif a

llai andwyol ar y Gymraeg. Rhaid i'r canllaw esbonio nad yw datganiadau arwynebol am y Gymraeg yn ddigon i gydymffurfio, a bod angen cynnwys digon o wybodaeth fel bod y cyhoedd yn ymwybodol o sefyllfa'r Gymraeg mewn perthynas â'r cynnig.

4. Rhaid i'r Cyngor ddarparu hyfforddiant i staff perthnasol ar sut i gydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg wrth lunio dogfennau ymgynghori ar bolisiâu sy'n ymwneud ag addysg yn y sir. Dylid codi ymwybyddiaeth staff at y canllaw diwygiedig yn yr hyfforddiant yma, a sicrhau eu bod yn ymwybodol o holl ofynion y safonau 91-93.
5. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-3.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safonau 91, 92, a 93: Gofyniad i roi cyhoeddusrwydd i'r methiant i gydymffurfio yn unol ag adran 77(3)(d) Mesur y Gymraeg

6. Rhaid i'r Cyngor roi cyhoeddusrwydd i'r methiant i gydymffurfio gyda safonau 91, 92 a 93 drwy gyhoeddi'r adroddiad hwn mewn man amlwg ar ei brif wefan. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth staff perthnasol o'r methiant drwy gyhoeddi'r adroddiad ar ei fewnryd staff a'i drafod mewn pwyllgorau mewnol.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safonau 91, 92, a 93: Rhoi cyhoedduswydd i fethiant y Cyngor i gydymffurfio yn unol ag adran 77(3)(c) Mesur y Gymraeg

7. Byddaf yn rhoi cyhoedduswydd i'r methiant i gydymffurfio drwy gyhoeddi gwybodaeth am yr ymchwiliad a'm dyfarniad ar fy ngwefan. Byddaf yn gwneud hynny er mwyn cyflawni fy amcan o addysgu sefydliadau am ofynion y safonau llunio polisi, ac i wella cyfraddau cydymffurfiaeth gyda'r safonau llunio polisi.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr ar 20/09/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

[Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr](#)

CS053 Ar 18/05/2021, derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Ar 29 Ionawr 2021, ymwelodd P â Chanolfan Trin Canser Gogledd Cymru (CTCGC) yn Ysbyty Glan Clwyd,

06/09/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 60: Roedd y gŵyn hon yn ymwneud â ffurflen gydsynio ddwyieithog aml-ran a dderbyniodd P gan D ar gyfer rhoi ei gydsyniad i driniaeth yn yr ysbyty (Ffurflen Ganiatâd 1: Cydsyniad claf i archwiliad neu driniaeth). Er mwyn rhoi ei gydsyniad, roedd gofyn i P gwblhau ac arwyddo adran cydsynio perthnasol yn y ffurflen. Yn achos y gŵyn hon, y 'gwasanaeth Cymraeg' dan sylw oedd yr

Bodelwyddan. Ar ddiwedd y sesiwn baratoi ar gyfer derbyn ei driniaeth radioleg, mae P yn honni i radiograffydd y bwrdd iechyd ofyn i P arwyddo 'Ffurflen Ganiatâd 1: Cydsyniad claf i archwiliad neu driniaeth', a fyddai:

- yn rhoi caniatâd i'r bwrdd iechyd ddarparu'r driniaeth i P, ac
- yn cadarnhau bod P yn cytuno i amodau'r driniaeth.

Cyn i P arwyddo'r ffurflen, mae P yn honni y gwnaeth y radiograffydd nodi wrtho y dylai arwyddo ar ochr Saesneg y ddogfen (yn hytrach na'r ochr Gymraeg), drwy fynegi: "Sign on the English side, since we all understand English." Mae P yn honni yr oedd anogaeth glir gan yr aelod o staff i arwyddo'r ochr Saesneg o'r ffurflen. Mae'r gŵyn yn creu amheuaeth nad oedd D wedi hybu'r gwasanaeth Cymraeg y mae yn ei darparu, ac wedi bod yn rhagweithiol i hybu'r gwasanaeth Saesneg ar draul y gwasanaeth Cymraeg. Y 'gwasanaeth Cymraeg' dan sylw yn yr achos hwn oedd yr opsiwn i P gwblhau'r ffurflen ddwyieithog dan sylw yn y Gymraeg (yn lle'r Saesneg).

opsiwn i P gwblhau ac arwyddo'r adran perthnasol ar ochr Gymraeg y ffurflen gydsynio ddwyieithog (sef adran 'Datganiad a llofnod y claf'). I gydymffurfio, roedd rhaid i D hybu'r 'gwasanaeth Cymraeg' hwnnw i P, drwy hybu bod modd iddo gwblhau ac arwyddo'r adran berthnasol ar ochr Gymraeg y ffurflen ddwyieithog (os oedd yn dymuno gwneud hynny). Methodd D â hybu'r defnydd o'r ochr Gymraeg o'r ffurflen o gwbl yn ei ymwneud â P. O ganlyniad, fe fethodd yn ei ddyletswydd i hybu'r 'gwasanaeth Cymraeg' y dylid wedi bod ar gael i P ei ddefnyddio. Yn hytrach nag annog neu roi gwybod i P bod modd cwblhau ac arwyddo fersiwn Gymraeg y ffurflen, bu aelod o staff D annog P i gwblhau ac arwyddo ochr Saesneg y ffurflen, drwy fynegi iddo: "Sign on the English side, since we all understand English." Drwy ddatgan yn benodol y dylai P gwblhau ac arwyddo ochr Saesneg y ffurflen— yn hytrach na hybu'r gwasanaeth Cymraeg— gweithredoedd D yn hollol groes i ofyniad a phwrpas y safon, drwy hybu defnydd o'r gwasanaeth Saesneg (sef yr opsiwn i gwblhau'r ffurflen Saesneg) yn rhagweithiol ar draul y gwasanaeth Cymraeg. Fodd bynnag, nodaf fod y bwrdd iechyd yn ystyried bod yna resymau meddygol gwirioneddol dros beidio â hybu'r gwasanaeth Cymraeg yn yr achos yma. Byddai annog a chaniatáu i P arwyddo a chwblhau'r fersiwn Gymraeg o'r ffurflen gydsynio dwyieithog wedi golygu na fyddai'r holl wybodaeth oedd ei hangen i gadarnhau cydsyniad am y driniaeth—sef llofnod P a'r manylion pwysig a fewnbynnyd gan P a'r gweithiwr iechyd proffesiynol—yn cael ei drosglwyddo yn y pendraw i'w gofnodion meddygol. Er yn cydnabod hynny, ni wnaeth D fynegi yn glir i P y rhesymau clinigol pam nad oedd modd cwblhau ac arwyddo'r fersiwn Gymraeg o'r ffurflen, na

pham bod angen iddo gwblhau ac arwyddo y fersiwn Saesneg (flaen) o'r ffurflen. Ni fynegwyd hynny chwaith mewn ffordd oedd yn gydwobodol o ddymuniad P i gwblhau ac arwyddo'r ffurflen gydsynio yn Gymraeg. Arweiniodd hynny at sefyllfa lle gwnaed i P deimlo nad oedd ei ddymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg yn cael ei gydnabod a'i barchu gan y bwrdd iechyd. Ar hyn o bryd, mae strwythur a ffurf y ffurflen gyfredol yn golygu bod angen gofyn i gleifion gwblhau ac arwyddo'r fersiwn flaen (Saesneg) o'r ffurflen er mwyn sicrhau cydsyniad clir y claf i'r driniaeth. Mae strwythur y ffurflen yn golygu y byddai caniatáu (a hybu, yn unol â safon 60, bod modd) i glaf gwblhau ac arwyddo'r fersiwn Gymraeg o'r ffurflen yn arwain at oblygiadau andwyol ynghylch cadarnhad o gydsyniad y claf i'r driniaeth. Er yn cydnabod y sefyllfa anfoddfaol hyn lle bo strwythur y ffurflen gyfredol yn arwain at sefyllfa lle nad yw cleifion yn medru cwblhau ac arwyddo'r ffurflen gydsynio yn eu dewis iaith, oherwydd nad yw D yn gyfrifol am lunio'r ffurflen dan sylw, nid oes awdurdodaeth gen i yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 i orfodi D i gymryd camau gorfodi i sicrhau y caiff y ffurflen ei diwygio.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr wedi methu â chydymffurfio â safonau 60.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr wedi methu â chydymffurfio â safonau 60.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg rwyf wedi penderfynu gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Mae manylion y gweithredu pellach isod.

Safon 60: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i D lunio a rhoi canllawiau i staff ar sut i egluro yn glir i gleifion sy'n dymuno cwblhau ac arwyddo ffurflenni cydsynio dwyieithog aml-ran yn Gymraeg, pam nad yw strwythur y ffurflen bresennol yn galluogi hynny.

Disgwylir i'r canllawiau disgrifio sut y dylai staff egluro hyn mewn modd sy'n sicrhau eu bod yn cydnabod ac yn parchu dymuniad cleifion i ddefnyddio'r Gymraeg wrth iddynt gadarnhau eu cydsyniad i driniaethau.

2. Rhaid i D lunio a rhoi canllawiau i staff ar sut i hybu a hwyluso defnydd cleifion o'r Gymraeg wrth i D gwblhau elfennau eraill o'r broses gydsynio i driniaethau gyda chleifion.

Gall hyn gynnwys canllawiau ar sut i gyfeirio cleifion at y copi Cymraeg o'r ffurflen ganiatâd er mwyn gallu ei ddarllen a sut y gellid sicrhau y gall cleifion drafod cwblhau ffurflenni caniatâd gyda staff yn Gymraeg (os oes staff Cymraeg ar gael). Gall hefyd gynnwys manylion am ba ddogfennau ynghylch cadarnhau cydsyniad cleifion i driniaethau sydd ar gael yn Gymraeg ac y gellid rhannu â chleifion.

3. Rhaid i D ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-2.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 60: Argymhellion yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rwyf yn argymhell bod D yn annog ac yn ceisio dylanwadu ar Gronfa Risg Cymru (sef y corff sydd yn bennaf gyfrifol am lunio ffurflenni cydsynio amlran dwyieithog ar gyfer byrddau iechyd lleol) i ganfod strwythur a ffurf priodol i 'Ffurflen Ganiatâd 1: Cydsyniad claf i archwiliad neu driniaeth' a fydd yn caniatáu i gleifion allu cwblhau ac arwyddo'r ffurflen yn Gymraeg yn ddi-rwystr, ac o ganlyniad, yn caniatáu i D allu cydymffurfio â safon 60 (drwy hybu bod modd i gleifion gwblhau ac arwyddo'r ffurflen yn Gymraeg).

Rwyf yn argymhell i unrhyw ddiwygiad i'r ffurflen hefyd sicrhau y caiff manylion ynghylch cydsyniad claf (a'i lofnod) ei ychwanegu i'w gofnodion meddygol pan fo claf yn dewis cwblhau ac arwyddo'r ffurflen yn Gymraeg.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Fwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr ar 06/09/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Cyngor Sir
Fynwy

CS112 Derbyniais gwynion gan aelodau o'r cyhoedd ar 01/01/2022 a 24/01/2022. Roedd y cwynion bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gwynion dilys.

Roedd y ddwy gŵyn yn ymwneud â'r newid i bolisi Rhifo ac Enwi Strydoedd Cyngor Sir Fynwy (Cyngor). Roedd y cwynion yn cyfeirio at benderfyniad y Cyngor i ddiddymu'r angen i gyfieithu i'r Gymraeg unrhyw arwydd ffordd uniaith Saesneg ble roedd angen arwydd ychwanegol neu adnewyddu'r arwydd.

19/08/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 88: Mae safon 88 yn gofyn fod y Cyngor yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl, y byddai penderfyniad polisi yn ei gael ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Yn yr achos yma, diwygiwyd polisi Rhifo ac Enwi Strydoedd y Cyngor ond nid ydwyf yn fodlon bod y Cyngor wedi rhoi ystyriaeth gydwybodol i pa effeithiau, os o gwbl, y byddai penderfyniad polisi yn ei gael ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Er bod rhai ystyriaethau wedi eu nodi, nid oes tystiolaeth wedi ei gyflwyno fod yma ystyriaeth gydwybodol o'r effeithiau yma. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 88.

Safon 89: Mae'r safonau llunio polisi yn ymwneud â'r ffordd y mae corff yn ystyried effeithiau eu penderfyniadau ar y Gymraeg. Mae safon 89 yn gofyn fod y Cyngor yn ystyried a ellid llunio neu newid y penderfyniad polisi fel ei fod yn cynyddu'r effeithiau positif ar y Gymraeg. Yn yr achos yma, diwygiwyd polisi Rhifo ac Enwi Strydoedd y Cyngor ond nid ydwyf yn fodlon bod y Cyngor wedi rhoi ystyriaeth gydwybodol i sut gellir ellid llunio neu newid y penderfyniad polisi fel ei fod yn cynyddu'r effeithiau positif ar y Gymraeg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 89.

Safon 90: Ar ôl ystyried pa effeithiau, os o gwbl, y byddai penderfyniad polisi yn ei gael ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o dan Safon 88, mae Safon 90 yn gofyn i gorff wneud ystyriaethau pellach. Roedd yn rhaid i'r Cyngor ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid

polisi sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Yn yr achos yma, diwygiwyd polisi Rhifo ac Enwi Strydoedd y Cyngor ond nid ydwyf yn fodlon bod y Cyngor wedi rhoi ystyriaeth gydwybodol i sut y gellid newid y polisi fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 90.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Cyngor Sir Fynwy wedi methu â chydymffurfio â safonau 88, 89 a 90.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Sir Fynwy wedi methu â chydymffurfio â safonau 88, 89 a 90.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg rwyf wedi penderfynu gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Mae manylion y gweithredu pellach isod.

Safon 88: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Pan fydd y Cyngor yn llunio neu yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn

bodoli, rhaid i'r Cyngor gofnodi unrhyw ystyriaethau a roddir i ba effeithiau, os o gwbl (pa un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar:

(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
(b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

2. Rhaid i'r Cyngor baratoi canllaw ar gyfer holl staff, swyddogion a chynghorwyr sydd yn ymwneud â phenderfyniadau polisi am sut i roi ystyried cydwybodol i ba effeithiau byddai penderfyniad polisi yn eu cael ar:
(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
3. Rhaid i'r Cyngor roi hyfforddiant ar y canllaw yng ngham 2 i holl staff, swyddogion neu gynghorwyr sydd yn ymwneud â phenderfyniadau polisi o dan Safonau'r Gymraeg.
4. Rhaid i'r Cyngor ystyried a oes angen diwygio eu dogfen Asesiad Effaith i annog ystyriaeth gydwybodol o dan Safon 88.
5. Rhaid i Gyngor Sir Fynwy ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg eu bod wedi cwblhau camau gorfodi 1 - 4.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 89: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

6. Pan fydd y Cyngor yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid i'r Cyngor gofnodi unrhyw ystyriaethau a roddir i sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel y byddai'r penderfyniad

polisi'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar –

(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
(b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

7. Rhaid i'r Cyngor baratoi canllaw ar gyfer holl staff, swyddogion a chynghorwyr sydd yn ymwneud â penderfyniadau polisi ar sut i roi ystyriaeth gydwobodol i sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel y byddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar –

(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
(b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

8. Rhaid i'r Cyngor roi hyfforddiant ar y canllaw yng ngham 7 i holl staff, swyddogion neu cynghorwyr sydd yn ymwneud â phenderfyniadau polisi o dan Safonau'r Gymraeg.

9. Rhaid i'r Cyngor ystyried a oes angen diwygio eu dogfen Asesiad Effaith i annog ystyriaeth gydwobodol o dan Safon 89.

10. Rhaid i Gyngor Sir Fynwy ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg eu bod wedi cwblhau camau gorfodi 6 - 9.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 90: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

11. Pan fydd y Cyngor yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid i'r Cyngor gofnodi unrhyw ystyriaethau a roddir i sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi

sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar –

(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
(b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

12. Rhaid i'r Cyngor baratoi canllaw ar gyfer holl staff, swyddogion a chynghorwyr sydd yn ymwneud â phenderfyniadau polisi ar sut i roi ystyriaeth gydwybodol i sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar –

(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
(b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

13. Rhaid i'r Cyngor roi hyfforddiant ar y canllaw yng ngham 12 i holl staff, swyddogion neu cynghorwyr sydd yn ymwneud â phenderfyniadau polisi o dan Safonau'r Gymraeg.

14. Rhaid i'r Cyngor ystyried a oes angen diwygio eu dogfen Asesiad Effaith i annog ystyriaeth gydwybodol o dan Safon 90.

15. Rhaid i Gyngor Sir Fynwy ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg eu bod wedi cwblhau camau gorfodi 11 - 15.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Comisiynydd y Gymraeg i roi cyhoeddusrwydd i'r methiant i gydymffurfio:

Gan fod y cwynion derbyniwyd ynglŷn â'r mater yma yn barod wedi derbyn cyhoeddusrwydd yn y wasg a bod felly diddordeb cyhoeddus yng nghanlyniad yr ymchwiliad, bydd

Comisiynydd y Gymraeg yn rhoi cyhoeddusrwydd i ganlyniad yr ymchwiliad.

Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn rhoi cyhoeddusrwydd i fethiant y Cyngor i gydymffurfio â safonau 88, 89 a 90 trwy roi datganiad am y methiant i'r wasg ac ar wefan y Comisiynydd dim llai na 28 diwrnod wedi cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Sir Fynwy ar 19/08/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS107 Ar 20/12/2021 derbyniais gŵyn gan aelodau o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys.

Mae tair elfen i'r gŵyn hon, oll yn gysylltiedig â phrofiad yr achwynwyr o wrthwynebu i gais cynllunio, sef:

1. Honiad bod yr achwynwyr wedi derbyn e-byst a galwadau ffôn yn Saesneg gan swyddog cynllunio'r Cyngor, a hynny er bod y swyddog cynllunio

19/08/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 1: Mae safon 1 yn dweud bod rhaid ymateb i ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg, oni bai bod yr unigolyn wedi dweud nad oes angen gwneud hynny. Yn yr achos yma, gohebodd yr achwynwyr yn Gymraeg gyda'r Cyngor, gan nodi bod rhan o'r testun yn Saesneg gan eu bod yn dyfynnu o ddogfen Saesneg. Ni ddywedodd yr achwynwyr eu bod yn dymuno newid iaith yr ohebiaeth i'r Saesneg. O ganlyniad, dylai'r Cyngor fod wedi ymateb i'r e-bost yn Gymraeg. Ond fe ymatebodd y Cyngor yn Saesneg yn unig. Mae hyn felly yn fethiant i gydymffurfio â safon 1.

Safon 2: Mae safon 2 yn berthnasol ar gyfer y tro cyntaf mae sefydliad yn gohebu gyda chwsmer. Wrth wneud hyn, mae'n rhaid i sefydliad ofyn i gwsmer a yw'n dymuno

Cyngor Sir
Ddinbych

gwreiddiol wedi bod yn siaradwr Cymraeg, ac wedi gohebu a siarad yn Gymraeg gyda'r achwynwyr.

2. Honiad bod swyddog y Cyngor wedi dweud wrth yr achwynwyr mewn galwad ffôn bod oedi yn eu cais Rhyddid Gwybodaeth gan fod y cais wedi ei wneud yn Gymraeg.
3. Honiad bod yr achwynwyr wedi derbyn e-byst awtomatig yn Saesneg mewn ymateb i'w e-bost Cymraeg.

derbyn gohebiaeth yn Gymraeg, ac os ydi, yna rhaid gwneud cofnod o hynny a gohebu â'r cwsmer yn Gymraeg o hynny ymlaen. Yn dilyn derbyn ffeithiau llawn y gŵyn, mae wedi dod i'r amlwg nad yw safon 2 yn berthnasol gan mai'r achwynwyr wnaeth gysylltu yn gyntaf gyda'r Cyngor. Nid yw hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 2.

Safon 5: Mae safon 5 yn berthnasol pan nad yw sefydliad yn siŵr ym mha iaith y mae cwsmer yn dymuno derbyn gohebiaeth. Mewn amgylchiadau o'r fath, mae'n rhaid i sefydliad anfon fersiwn Gymraeg o ohebiaeth at y cwsmer pan fydd yn gohebu. Yn dilyn derbyn ffeithiau llawn y gŵyn, mae'n amlwg nad oedd y Cyngor yn siŵr beth oedd dewis iaith yr achwynwyr, ac felly fe ddylai fod wedi darparu fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth at yr achwynwyr, yn hytrach na chymryd yn ganiataol mai Saesneg oedd eu dewis iaith. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 5.

Safon 18: Mae safon 18 yn ei wneud yn ofynnol i sefydliad ddelio â galwad at rif uniongyrchol yn Gymraeg yn ei chyfanrwydd os yw'r cwsmer yn dymuno hynny. Yn yr achos yma, ffoniodd yr achwynwyr rif uniongyrchol y Cyngor fwy nag unwaith a derbyn gwasanaeth Saesneg. Ni wnaeth y Cyngor ymdrech i ganfod dewis iaith yr achwynwyr, ac felly parhaodd y sgwrs yn Saesneg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 18.

Safon 20: Mae safon 20 yn ei wneud yn ofynnol i gorff sicrhau nad yw'n trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth gyfarch person sydd wedi ffonio rhif llinell uniongyrchol. Yn dilyn derbyn ffeithiau llawn y gŵyn, mae wedi dod i'r amlwg na wnaeth y Cyngor drin y Gymraeg yn

llai ffafriol na'r Saesneg wrth gyfarch yr achwynwyr. Nid yw hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 20.

Safon 21: Mae safon 21 yn dweud bod rhaid i gorff, wrth ffonio unigolyn am y tro cyntaf, ofyn i'r unigolyn beth yw ei ddewis iaith ar gyfer derbyn galwadau gan y Cyngor. Os yw'n dymuno derbyn galwadau yn Gymraeg, rhaid i'r corff gynnal galwadau ffôn yn Gymraeg gyda'r unigolyn hwnnw o hynny ymlaen. Yn dilyn derbyn ffeithiau llawn y gŵyn, mae wedi dod i'r amlwg nad yw safon 21 yn berthnasol gan mai'r galwadau gan yr achwynwyr at y Cyngor sydd yma. Nid yw hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 21.

Safon 7: Mae safon 7 dweud bod rhaid i gorff ddatgan bod croeso i berson ymateb i ohebiaeth yn Gymraeg, y bydd y corff yn ateb yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi, a hynny mewn gohebiaeth, cyhoeddiadau, neu hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd ymateb. Mae'n ymddangos yma fel y bu camddealltwriaeth rhwng yr achwynwyr a'r Cyngor ynglŷn â'r rheswm dros yr oedi yng nghais yr achwynwyr. Mae'r Cyngor wedi dangos ei fod yn cydymffurfio yn llawn gyda gofynion safon 7. Nid yw hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 7.

Safon 4: Mae safon 4 yn ei wneud yn ofynnol i gorff anfon unrhyw ohebiaeth sy'n mynd at nifer o bersonau yn ddwyieithog, beth bynnag fo dewis iaith y cwsmer. Yn yr achos yma, mae'r achwynwyr wedi derbyn e-byst awtomatig yn Saesneg yn unig gan y Cyngor. Dywedai'r Cyngor bod hyn oherwydd bod Saesneg wedi ei nodi fel dewis iaith yr achwynwyr mewn camgymeriad. Nid yw hyn mewn gwirionedd yn effeithio fy nyfarniad gan na ddylai

dewis iaith gael ei ystyried wrth anfon gohebiaeth at nifer o bersonau. Yn hytrach, rhaid i ohebiaeth sy'n mynd at nifer o bersonau gael ei anfon yn Gymraeg, beth bynnag fo'r dewis iaith. Mae'r Cyngor felly wedi methu cydymffurfio â safon 4.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Cyngor Sir Ddinbych wedi methu â chydymffurfio â safonau 2, 7, 20 a 21, ond bod Cyngor Sir Ddinbych wedi methu â chydymffurfio â safonau 1, 4, 5 ac 18.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Sir Ddinbych wedi methu â chydymffurfio â safonau 1, 4, 5 ac 18.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg rwyf wedi penderfynu gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Mae manylion y gweithredu pellach isod.

Safon 1: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei drefniadau presennol er mwyn sicrhau ei fod yn ymateb i unrhyw ohebiaeth Cymraeg yn Gymraeg. Mae hyn hyd yn oed os oes rhan o'r ohebiaeth yn Saesneg. Os nad yw'r cwsmer wedi nodi'n glir nad yw'n dymuno derbyn ymateb Cymraeg, rhaid i'r Cyngor ymateb yn Gymraeg felly.

Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod y gofynion hyn wedi eu gwneud yn glir mewn unrhyw ganllawiau staff sydd gan y Cyngor.

2. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth staff yr adran gynllunio o ofynion safon 1 a'r canllawiau diwygiedig, ac egluro'n benodol y sefyllfa pan fo rhan o ohebiaeth yn Saesneg, ond nad oes datganiad nad oes angen ymateb yn Gymraeg.
3. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2.

Amserlen: O fewn 3mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 4: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod unrhyw ohebiaeth sy'n mynd at nifer o bersonau yn cael ei anfon yn Gymraeg, a hynny ar yr un pryd ag y mae'n anfon unrhyw fersiwn Saesneg. Mae hyn yn cynnwys e-byst awtomatig sy'n mynd at nifer o bobl. Mae hyn yn wir beth bynnag fo dewis iaith y cwsmeriaid.
2. Rhaid i'r Cyngor addasu ei ganllawiau er mwyn sicrhau bod gofynion safon 4 yn cael ei egluro'n llawn i'r staff. Rhaid i'r canllawiau egluro'r canlynol:
  - III. Pa fath o ohebiaeth sy'n cael ei ystyried fel gohebiaeth sy'n mynd at 'nifer o bersonau'. Nid oes rhaid i ohebiaeth fynd at fwy nag un person ar yr un pryd er mwyn dod o dan y categori yma, ac felly mae e-byst awtomatig yn gynwysedig.
  - IV. Nid yw dewis iaith y cwsmer yn effeithio gofynion safon 4 os yw'r ohebiaeth dan sylw yn mynd at nifer o

bersonau. Rhaid i'r math yma o ohebiaeth gael ei anfon yn ddwyieithog.

3. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth y staff perthnasol o'r newidiadau yma i'r canllawiau.
4. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1,2 a 3.

Amserlen: O fewn 3mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 5: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei drefniadau er mwyn sicrhau ei fod yn dilyn gofynion safon 5 pan mae unrhyw ansicrwydd ynglŷn â dewis iaith y cwsmer. Rhaid i unrhyw ganllaw staff adlewyrchu fod rhaid i'r Cyngor ddarparu fersiwn Gymraeg o ohebiaeth pan nad yw'n gwybod beth yw dewis iaith y cwsmer, a hynny hyd nes ei fod yn gwybod nad yw'r person yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrtho yn Gymraeg.
2. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth staff yr adran gynllunio o'r canllaw diwygiedig a sicrhau eu bod yn deall y gofynion yn llawn.
3. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 18: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor addasu ei drefniadau o ddelio â galwadau ffôn er mwyn sicrhau ei fod yn darparu gwasanaeth dros y ffôn yn Gymraeg yn ei chyfanrwydd i gwsmer sy'n galw rhif ffôn llinell uniongyrchol adrannau ac aelodau staff os mai dyna yw dymuniad y cwsmer. Os nad yw dymuniad y cwsmer yn glir, rhaid i'r Cyngor wneud ymdrech rhagweithiol i ganfod beth yw dewis iaith y cwsmer er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth lawn â'r safon yma.
2. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod y canllaw mewnol yn egluro bod angen ymdrech rhagweithiol i ganfod dewis iaith unrhyw gwsmer sy'n galw rhif ffôn llinell uniongyrchol adrannau ac aelodau staff Cyngor. Rhaid i'r Cyngor godi ymwybyddiaeth staff o ofynion y safon yma a'r canllaw diwygiedig.
3. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2.

Amserlen: O fewn 3mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Sir Ddinbych ar 19/08/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Cyngor
Bwrdeistref Sirol
Torfaen

CS100 Ar 29/11/2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93

19/08/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 1: Mae safon 1 yn ei wneud yn ofynnol i'r Cyngor ymateb i unrhyw ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg. Yn yr

Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys.

Derbyniwyd dau gŵyn gan yr achwynydd, ac mae'r ddau wedi eu cyfuno i greu un ymchwiliad. Dyma'r elfennau sydd dan ystyriaeth:

1. Derbyniodd yr achwynydd lythyr Saesneg mewn ymateb i sylwadau ar gais cynllunio.
2. Gwendidau ar y wefan Gymraeg:
  - a. Nid oedd dolen at ymgynghoriad ailgylchu ar gael ar y wefan Gymraeg;
  - b. Testun Saesneg yn unig i'w weld ar dudalennau Cymraeg y wefan.

achos yma, roedd yr ohebiaeth gan yr achwynydd at y Cyngor yn Saesneg, ac felly nid yw safon 1 yn berthnasol. O ganlyniad, nid oes methiant i gydymffurfio gyda gofynion safon 1.

Safon 5: Mae safon 5 yn mynnu bod corff yn anfon fersiwn Gymraeg o unrhyw ohebiaeth os nad oes sicrwydd ynglŷn â dewis iaith y cwsmer. Yn yr achos yma, nid oedd dewis iaith yr achwynydd yn glir, ac ni ddywedodd nad oedd yn dymuno derbyn gohebiaeth yn Gymraeg gan y Cyngor. Rhaid i'r Cyngor felly ymateb yn Gymraeg i ohebiaeth o'r math yma. O ganlyniad, mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 5.

Safon 52: Mae safon 52 yn ei wneud yn ofynnol i'r Cyngor sicrhau bod tudalennau ei wefannau a'i wasanaethau ar-lein ar gael ac yn gweithredu'n llawn yn Gymraeg ac nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar y tudalennau a'r gwasanaethau hynny. Mae tystiolaeth yr achwynydd a'r Swyddog Ymchwilio a Gorfodi yn dangos bod mwy nag un achlysur ble nad yw dolen sydd ar y wefan Saesneg yn ymddangos ar y wefan gyfatebol Gymraeg. Roedd testun Saesneg hefyd yn bodoli ar y wefan Gymraeg, ac mae trefniadau'r Cyngor yn creu risg o hynny yn digwydd eto. Mae hyn yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg, ac felly yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 52.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen wedi methu â chydymffurfio â safon 1, ond bod Cyngor

Bwrdeistref Sirol Torfaen wedi methu â chydymffurfio â safonau 5 a 52.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen wedi methu â chydymffurfio â safonau 5 a 52.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Mae adran 77 Mesur y Gymraeg yn caniatáu i mi weithredu ymhellach lle bu methiant. Yn achos fy nyfarniad fod y Cyngor wedi methu â chydymffurfio â safon 5 a 52, byddaf yn gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant i gydymffurfio rhag parhau. Mae manylion y gweithredu pellach isod.

Safon 5: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg:

1. Rhaid i'r Cyngor sicrhau ei fod yn anfon gohebiaeth yn Gymraeg at gwsmeriaid hyd nes mae'r Cyngor yn gwybod nad oes angen gwneud hynny. Felly os nad yw'r cwsmer wedi dweud beth yw ei ddewis iaith, rhaid i'r Cyngor ohebu yn Gymraeg tan mae'r dewis hwnnw yn cael ei wneud yn glir.
2. Rhaid i'r Cyngor addasu ei ganllawiau mewnol i adlewyrchu'r cam gorfodi uchod, a chodi ymwybyddiaeth y staff perthnasol at y canllawiau newydd yma.
3. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r adroddiad terfynol.

Safon 52: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg:

1. Rhaid i Gyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen sicrhau bod yr un dolenni yn ymddangos ar y wefan Gymraeg a Saesneg, er mwyn sicrhau bod gan ddefnyddwyr y wefan Gymraeg yr un mynediad at wasanaethau'r Cyngor a defnyddwyr y wefan Saesneg.
2. Rhaid i'r Cyngor addasu ei ganllawiau mewnol er mwyn adlewyrchu cam gorfodi 1, a chodi ymwybyddiaeth y staff perthnasol o'r gofyniad i beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol ar y wefan.
3. Rhaid i'r Cyngor sicrhau nad oes testun Saesneg yn ymddangos ar y wefan Gymraeg. Rhaid i'r Cyngor addasu ei drefniadau o gyhoeddi testun ar y wefan fel nad yw'n cyhoeddi o gwbl nes mae'r testun Cymraeg yn barod i fynd ar y wefan Gymraeg.
4. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth bod ei drefniadau wedi newid a bod y staff perthnasol a Linguaskin yn ymwybodol o hynny. Rhaid i'r Cyngor addasu ei ganllawiau mewnol er mwyn adlewyrchu cam gorfodi 3 hefyd.
5. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-4.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r adroddiad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen ar 19/08/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS073 Ar 6 Awst 2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys.

Roedd y gŵyn gan aelod o'r cyhoedd yn honni bod diffyg trefn gyfieithu gan yr Arolygaeth Gynllunio mewn cyfarfod yn ymwneud ag apêl gynllunio. Cynhaliwyd y cyfarfod rhithiol ar 27 Ebrill 2021 am gyfnod o 2/3 diwrnod. Honnir i'r apelydd a nifer o'r tystion ofyn i roi eu tystiolaeth yn Gymraeg. Honnir nad oedd y feddalwedd a ddefnyddiwyd gan yr Arolygaeth Gynllunio yn caniatáu cyfieithiad di-rwystr.

O ganlyniad honnir y bu rhaid gohirio rhai i roi tystiolaeth am ddiwrnod, bu i eraill roi tystiolaeth yn Saesneg, ac ni wnaeth y diffynnydd siarad o gwbl. Honnir

19/08/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 27: Mae safon 27 yn ei gwneud hi'n ofynnol i gorff ofyn i berson(au) 'gwahoddedig' yn rhagweithiol ynghylch eu dymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod. Wrth lunio'r adroddiad daethpwyd yn glir bod angen dehongli ai cyfarfod a oedd yn 'agored' i unrhyw un fynychu ydoedd ynteu cyfarfod ble gwahoddwyd personau. Bu peth dryswch oherwydd cyfyngiadau COVID-19, a bod rhaid cofrestru ymlaen llaw er mwyn derbyn y ddolen i ymuno â'r cyfarfod, a gwahoddwyd unigolion i siarad, er ei fod yn gyfarfod a oedd yn agored i'r cyhoedd i fynychu. Yn dilyn derbyn y ffeithiau yn llawn, mae wedi dod i'r amlwg mai cyfarfod agored a gynhaliwyd, ac felly nid yw safon 27 yn berthnasol.

Safon 27D: Mae safon 27D yn gofyn i Weinidogion Cymru ddarparu gwasanaeth cyfieithu mewn cyfarfodydd pan fydd personau a wahoddwyd i'r cyfarfod wedi eu hysbysu eu bod am ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod. Yn dilyn derbyn y ffeithiau yn llawn, mae wedi dod i'r amlwg mai cyfarfod agored a gynhaliwyd, ac ni wahoddwyd personau penodol, o ganlyniad nid yw safon 27D felly yn berthnasol yn yr achos hwn.

Gweinidogion
Cymru

bod 9 person wedi datgan cyn y gwrandawriad eu bod am roi tystiolaeth yn Gymraeg. Ni siaradodd yr achwynydd yn ystod y gwrandawriad ond bu'n gwrando fel un â diddordeb mewn materion cynllunio.

Rhannodd yr achwynydd enwau 9 aelodo'r cyhoedd oedd yn dymuno siarad yn y digwyddiad gyda fy swyddogion. Dywedodd yr achwynydd bod "Arolygydd" yr Arolygiaeth Gynllunio yn adrodd mewn llythyr a anfonwyd at y Prif Weinidog, Mark Drakeford fod yna drafferthion wedi bod. Yn y llythyr dywedodd nad oedd y trafferthion wedi amharu ar y gwrandawriad nac ar ganlyniad ei ddyfarniad. Fel un a fu'n gwrando, mae'r achwynydd wedi nodi ei fod yn anghytuno gyda'r casgliad hwn.

Safon 32: Pan fo personau wedi eu gwahodd i siarad mewn cyfarfod, rhaid i'r corff ofyn i'r personau hynny a ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod ac mae'n rhaid i'r corff ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg yn y cyfarfod. Gofynnodd Gweinidogion Cymru i'r personau a wahoddwyd i'r cyfarfod a oeddynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg wrth siarad yn y cyfarfod. Darparwyd gwasanaeth cyfieithu ar y pryd i'r perwyl hwnnw. Cafwyd problemau gyda'r gwasanaeth cyfieithu ar ddechrau'r cyfarfod. Er i'r broblem gael ei datrys, ac i'r mynychwyr gael eu hatgoffa bod modd iddynt barhau i gyfrannu yn Gymraeg, nid oedd modd defnyddio'r gwasanaeth cyfieithu am gyfnod at y diben hwnnw. Mae hyn gyfystyr â methiant gan Weinidogion Cymru i gydymffurfio â gofynion safon 32.

Safon 33: Mae adran 28 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn darparu mai ystyr "safon cyflenwi gwasanaethau" yw safon sy'n ymwneud â gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau, ac y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg, neu weithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, pam gyflawnir y gweithgaredd hwnnw. Ystyr "gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau" yw bod person yn cyflenwi gwasanaethau i berson arall, neu yn delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau i'r person hwnnw neu i drydydd person. Mae ymchwil diweddar gan Gomisiynydd y Gymraeg yn dangos bod nifer o ddylanwadau ar benderfyniadau iaith defnyddwyr, un enghraifft a gofnodwyd yw pryder y byddai ceisio defnyddio'r Gymraeg lle nad yw ar gael yn arwain at letchwithdod neu embaras, neu y byddai defnyddio'r

gwasanaeth Cymraeg yn golygu eu bod dan anfantais. Dengys yr ymchwil yn ogystal pan nad oedd y gwasanaeth Cymraeg yn amlwg neu pan gai unrhyw rwystr, oedi neu drafferth ei gyflwyno, roedd rhai o'r cyfranogwyr yn penderfynu defnyddio'r Saesneg yn hytrach na dyfalbarhau er mwyn cael gwasanaeth Cymraeg. Felly mae llai o bobl yn defnyddio'r Gymraeg pan mae'r gwasanaeth Cymraeg yn fwy o drafferth, fel yn yr achos penodol hwn. Yn fy marn gwerthusol i, rwy'n dyfarnu bod y gwasanaeth cyfieithu a ddarparwyd yn torri'r safon yn seiliedig yn unig ar y ffaith bod problemau technegol wedi amharu ar lyfnder y cyfarfod ar y dechrau.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 27 a 27D, ond bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 32 a 33.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 32 a 33.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 rwyf wedi penderfynu gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Mae manylion y gweithredu pellach isod:

Safon 32 Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77(3)(b) Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Weinidogion Cymru ystyried a phennu y camau priodol i'w cymryd pan fydd cyfarfod (rhithiol neu fel arall) yn methu parhau mewn dwy iaith o ganlyniad i nam technegol gyda'r bwriad o sicrhau bod gan ddefnyddwyr y Gymraeg yr hawl i ddefnyddio'r Gymraeg fel y maent yn ei ddymuno ac yn ddiraffferth.
2. Yn seiliedig ar gasgliadau cam gorfodi 1, rhaid i Weinidogion Cymru ychwanegu adran at unrhyw ganllaw sydd ganddynt ar drefniadau cynnal cyfarfodydd dwyieithog i'r cyhoedd, yn darparu arweiniad clir ar yr hyn y dylai staff ei wneud i sicrhau bod modd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg pan fydd nam technegol yn amharu ar gyfarfod.
3. Rhaid i Weinidogion Cymru ddarparu copi o'r canllaw fel tystiolaeth i Gomisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2.

Amserlen: o fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddyd hysbysiad penderfynu i Weinidogion Cymru ar 19/08/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Prif Gwnstabl
Heddlu Dyfed
Powys

CS078 Ar 25 Awst 2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys.

18/08/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 1: Mae safon 1 yn golygu, pan fydd yr Heddlu'n derbyn unrhyw ohebiaeth yn Gymraeg oddi wrth berson, bod rhaid iddo ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb), oni bai bod y person wedi dweud nad oes angen ateb yn

Roedd y gŵyn yn ymwneud â negeseuon e-bost Saesneg a dderbyniodd gan Heddlu Dyfed Powys ar 4 achlysur mewn ymateb i ohebiaeth Gymraeg.

i. Anfonodd yr achwynydd neges Gymraeg at yr Heddlu gan dderbyn neges awtomataidd Saesneg ar 22/08/2021: “I am out of the office until Tuesday 31/08/21 and will reply to emails when I return. If you require a response before then please phone 01267 226318”.

ii. Anfonodd yr achwynydd neges yn Gymraeg at y cyfeiriad contactcentre@Dyfed-Powys.pnn.police.uk ar 06/09/2021 gan dderbyn yr ymateb: “Apologies, there are no welsh speaking staff working tonight, can I assist at all?”

iii. Ar 07/09/2021 ysgrifennodd yr achwynydd at yr Heddlu yn ymateb i'r neges am y diffyg Cymraeg gan yr Heddlu. Derbyniodd yr ymateb isod yn ôl: “Thank You for emailing Dyfed-Powys Police Communications

Gymraeg. Anfonodd yr Heddlu ohebiaeth, yn yr achos hwn, negeseuon cydnabod, a llythyr, a oedd yn uniaith Saesneg. Anfonwyd y negeseuon ar ffurf e-bost. Mae hyn yn dangos methiant gan yr Heddlu i gydymffurfio â safon 1.

Safon 7: Mae'r safon yn gofyn i gorff ddatgan mewn gohebiaeth, cyhoeddiadau a hysbysiadau bod y corff yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, bydd y corff yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. Ar waelod gohebiaeth a anfonir gan yr Heddlu, ymddengys y logo canlynol sy'n dangos ei fod yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg, ac yn hapus i gyfathrebu yn y Gymraeg. Serch hynny, nid yw'r Heddlu yn datgan “na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi” fel mae'r safon yn ei ofyn. Mae hyn yn dangos methiant gan yr Heddlu i gydymffurfio â safon 7 gan nad oes cydymffurfiaeth â holl ofynion safon 7.

Safon 154: Mae safon 154 yn gofyn i gorff sicrhau bod ganddo drefniadau ar gyfer goruchwyllo'r modd y mae'n cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau y mae o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy. Rhaid iddo yn ogystal sicrhau bod ganddo drefniadau ar gyfer hybu'r gwasanaethau, a hwyluso defnyddio'r gwasanaethau y mae'n eu cynnig yn unol â'r safonau cyflenwi gwasanaethau. Rhaid i gorff gyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar ei wefan a sicrhau bod copi o'r ddogfen ar gael ym mhob un o'i swyddfeydd. Nid oes gan Heddlu Dyfed Powys drefniadau sydd wedi eu cyhoeddi ar gyfer goruchwyllo cydymffurfiaeth â safonau'r Gymraeg. Yn absenoldeb dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau ar gyfer goruchwyllo'r gwasanaethau Cymraeg a gynigir gan

Centre. Please accept this reply as confirmation that your email has been received.

Your e-mail will be subjected to technical inspection measures before final delivery. This is done to prevent the introduction of computerviruses and other malware into our systems.

PLEASE BE AWARE THAT YOUR E-MAIL MAY NOT BE DELIVERED IMMEDIATELY AND IF YOUR MESSAGE IS TIME CRITICAL AND URGENT, THEN PLEASE CONTACT THE POLICE BY TELEPHONE ON 101.

Your query or question will be dealt with over the next 24 hours.

You will either receive a direct reply from an advisor or your email will be forwarded to the appropriate department.”

iv. Ar 08/09/2021 derbyniodd yr achwynydd lythyr Saesneg

Heddlu Dyfed Powys, nid oes copi wedi ei gyhoeddi. Mae hyn yn dangos methiant i gydymffurfio â gofynion safon 154.

Safon 156: Mae'r safon yn gofyn i gorff gyhoeddi dogfen ar ei wefan sy'n egluro sut y mae am gydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, y mae o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy. Ar wefan Heddlu Dyfed Powys, ceir dogfen o'r enw "Safonau'r Gymraeg". Gyferbyn â phob safon cyflenwi gwasanaeth sy'n berthnasol i'r Heddlu, mae'r ddogfen yn nodi'n eglur y camau sydd angen i'r Heddlu eu cymryd er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'r safonau. Mae hyn yn cydymffurfio â gofynion safon 156.

Cam gorfodi ymchwiliad CSG812: Mae'r cam gorfodi'n gofyn i'r Heddlu gynnal arolwg er mwyn adnabod pob neges sy'n cael ei anfon ganddo mewn ymateb i adroddiadau sy'n cael eu llwytho ar wefan yr Heddlu. Mae'r cam gorfodi hefyd yn gofyn i'r Heddlu sicrhau bod pob gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn derbyn ymateb yn Gymraeg. Cafodd gohebiaeth ei anfon yn Saesneg ar bedwar achlysur mewn ymateb i ohebiaeth a anfonwyd yn Gymraeg. Darparodd yr Heddlu gopi o destun dwyieithog a ddefnyddir ganddo wrth ymateb i ohebiaeth yn Gymraeg. Ni ddarparwyd eglurhad na chopi o unrhyw weithdrefnau ar sut i ddefnyddio'r testun. Nid yw'r dystiolaeth a ddarparwyd yn dystiolaeth ddigonol bod y camau gweithredu a osodwyd ym mis Gorffennaf 2021 wedi eu cwblhau'n gyflawn.

Dyfarniad y Comisiynydd

mewn ymateb i ohebiaeth a anfonwyd yn Gymraeg.

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Prif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys wedi methu â chydymffurfio â safon 156, ond bod Prif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys wedi methu â chydymffurfio â safonau 1, 7, 154 a cham gorfodi ymchwiliad CSG812.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Prif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys wedi methu â chydymffurfio â safonau 1, 7, 154 a cham gorfodi ymchwiliad CSG812.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg rwyf wedi penderfynu gweithredu ymhellach at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Mae manylion y gweithredu pellach isod.

Safon 1 –gofyniad i baratoi cynllun gweithredu yn unol ag adran 77(3)(a) Mesur y Gymraeg

Rwy'n ei gwneud hi'n ofynnol i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys i baratoi cynllun gweithredu drafft at y diben o sicrhau fod yr Heddlu yn cydymffurfio â gofynion safon 1 wrth ateb gohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg.

Gan ystyried yr adnoddau a'r testun Cymraeg a baratowyd gan yr Heddlu eisoes, dylai'r cynllun ddangos sut maent am sicrhau bod pawb sy'n derbyn gohebiaeth, ym mha bynnag ffurf, yn delio gyda'r ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg.

Rhaid i'r cynllun gweithredu gynnwys y wybodaeth ganlynol:

- Disgrifiad o bob un o'r camau y bydd Heddlu Dyfed Powys yn eu cymryd i sicrhau bod gohebiaeth Gymraeg yn derbyn ymateb yn Gymraeg
- Pwy fydd yn gyfrifol ac yn atebol am gymryd pob un o'r camau
- Yr adnoddau (e.e., cyllid/staff) sydd eu hangen i gyflawni pob un o'r camau
- Cynigion i ailddosbarthu staff sydd â sgiliau Cymraeg
- Cynlluniau recriwtio staff
- Enw'r person sydd â chyfrifoldeb dros y prosiect

Dylai'r cynllun gweithredu gynnwys camau i sicrhau:

- Bod Heddlu Dyfed Powys yn asesu a oes modd cydymffurfio â safon 1 o fewn y systemau bresennol.

Amserlen: Rhaid i Heddlu Dyfed Powys lunio drafft cyntaf o'r cynllun gweithredu a rhoi'r drafft hwnnw i'r Comisiynydd o fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd. Bydd rhaid cwblhau'r cynllun gweithredu terfynol o fewn 6 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 7-gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77(3)(b) Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys ddatgan mewn gohebiaeth na fydd gohebu yn y Gymraeg yn arwain at oedi. Rhaid sicrhau bod pob elfen o'i ohebiaeth yn cydymffurfio â gofynion safon 7.
2. Rhaid i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig ddigonol sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau'r cam gorfodi uchod.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd

Safon 154: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg3

3. Rhaid i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys lunio dogfen sydd yn cofnodi'r trefniadau ar gyfer goruchwyllo'r modd y mae'n cydymffurfio âsafonau'r Gymraeg.
4. Rhaid i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys gyhoeddi'r ddogfen ar ei wefan, a sicrhau bod copi ar gael ym mhob Swyddfa.
5. Rhaid i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 3-5.

Amserlen: O fewn 90 diwrnod o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Brif Gwnstabl Heddlu Dyfed Powys ar 18/08/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

[lechyd](#)
[Cyhoeddus](#)
[Cymru](#)

CS103 Ar 10/12/2022, derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd (P). Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Honnir bod P wedi neges uniongyrchol yn Gymraeg i gyfrif Facebook lechyd Cyhoeddus Cymru

21/07/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 46: Os bydd person yn cysylltu â lechyd Cyhoeddus Cymru (D) drwy'r cyfryngau cymdeithasol yn Gymraeg, mae gofynion safon 46 yn ei gwneud yn ofynnol i D ateb y person hwnnw yn Gymraeg (os oes angen ateb). Ar 10/02/2022, anfonodd yr achwynydd (P) neges uniongyrchol yn Gymraeg i fersiwn Gymraeg o gyfrif Facebook D

(www.Facebook.com/lechydCyhoeddusCymru) ar 10/12/2022. Roedd y neges yn darparu sylwadau i lechyd Cyhoeddus Cymru (D) ynglŷn â diffyg llefydd parcio y tu allan i ganolfan sgrinio llygaid ym Mharc Menai, Bangor. Honiad P yw y gwnaeth D ymateb i'r neges hon yn Saesneg yn unig.

(www.Facebook.com/lechydCyhoeddusCymru). Mewn ymateb i'r neges honno, anfonodd D neges awtomataidd Saesneg yn unig i P. Er mwyn cydymffurfio â safon 46, roedd angen i D sicrhau bod unrhyw ymateb a wnaeth i neges Gymraeg P yn cael ei wneud yn Gymraeg. Fe anfonodd D ateb awtomataidd Saesneg yn unig i P, ac o ganlyniad, fe fethodd yn ei ddyletswydd i gydymffurfio â gofynion safon 46. Yn dilyn derbyn yr ateb awtomataidd (Saesneg) gan D, fe ofynnodd P yn benodol i D ateb yn Gymraeg i'w neges Gymraeg. Nis anfonwyd ymateb pellach i P. Oherwydd y cais penodol gan P am ymateb pellach i'w neges, a chan ystyried nad oedd yr ateb awtomataidd cychwynnol yn ymwneud â nac yn delio â phwnc ei neges, roedd disgwyliad ar D i ddarparu ymateb pellach i P. Oherwydd nas rhoddwyd ateb gwbl i'r neges Gymraeg (mewn unrhyw iaith), roedd hyn hefyd yn fethiant gan D i ateb (yn Gymraeg) i P yn unol â gofynion safon 46.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod lechyd Cyhoeddus Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 46.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod lechyd Cyhoeddus Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 46.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 46:Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i D roi trefniadau yn eu lle i sicrhau, os bydd person yn cysylltu â lechyd Cyhoeddus Cymru (D)

drwy'r cyfryngau cymdeithasol yn Gymraeg, bod D yn ateb yn llawn i'r neges honno yn Gymraeg os yw'r person wedi gofyn yn benodol am ymateb i'w neges.

2. Rhaid i D wirio yn wythnosol yr atebion awtomataidd a anfonir o'i gyfrifon cyfryngau cymdeithasol er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â gofynion safon 46.
3. Rhaid i D ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-2.

Amserlen: O fewn 4 wythnos o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 46: Argymhellion yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rwyf yn argymhell bod D yn sicrhau ei fod yn anfon atebion awtomataidd dwyieithog o'i gyfrifon Saesneg fel mater o drefn.
2. Rwyf yn argymhell bod D yn darparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau argymhelliad 1.

Amserlen: O fewn 4 wythnos o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i lechyd Cyhoeddus Cymru ar 21/07/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Bwrdd Iechyd
Prifysgol Cwm
Taf Morgannwg

CS093 Ar 08/11/2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Cyflwynodd yr achwynydd gŵyn i'r bwrdd iechyd yn Saesneg ar 01/09/2021 i gyfeiriad e-bost cwynion y bwrdd iechyd (CTHB.Concerns@wales.nhs.uk) ac fe dderbyniodd ateb yn Saesneg. Fe atebodd yr achwynydd yr e-bost yma yn Gymraeg ac fe ofynnodd y swyddog a oedd am dderbyn ymatebion pellach yn Gymraeg. Cadarnhaodd yr achwynydd ar 08/09/2021 ei fod am dderbyn ymatebion pellach yn Gymraeg. Derbyniais gŵyn ganddo ar 08/11/2021 yn esbonio nad oedd wedi derbyn ymateb i'w e-bost Cymraeg.

15/06/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 1: Os yw'r bwrdd iechyd yn derbyn gohebiaeth yn Gymraeg, mae safon 1 yn ei gwneud yn ofynnol iddo ateb yr ohebiaeth yna yn Gymraeg, os oes angen ateb. Yn yr achos yma fe anfonodd yr achwynydd ohebiaeth yn Gymraeg at y bwrdd iechyd ar 8/09/2021. Ni dderbyniodd ymateb o fewn cyfnod amser rhesymol ac fe gysylltodd â mi i gwyno deufis yn ddiweddarach. Yn ôl y bwrdd iechyd, nid oherwydd iaith yr ohebiaeth y bu cymaint o oedi wrth ymateb ond oherwydd camgymeriad gweinyddol. Nid yw'r rheswm y tu ôl i'r oedi yn ystyriaeth wrth benderfynu ar gydymffurfiaeth gyda safon 1. Gan na dderbyniodd yr achwynydd gydnabyddiaeth na ymateb i'w ohebiaeth Gymraeg o fewn cyfnod amser rhesymol, rwyf o'r farn na wnaeth y bwrdd iechyd gydymffurfio gyda safon 1 yn yr achos yma.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg wedi methu â chydymffurfio â safon 1.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg wedi methu â chydymffurfio â safon 1.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 1: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r bwrdd iechyd gynnal adolygiad o'r trefniadau sydd mewn lle wrth ymateb i ohebiaeth Gymraeg gan

aelodau o'r cyhoedd i sicrhau bod yr ymatebion yn cydymffurfio'n llawn â safon 1.

2. Rhaid i'r bwrdd iechyd addasu eu canllawiau i staff i gynnwys yr angen i ymateb yn Gymraeg i ohebiaeth Gymraeg o fewn y terfyn amser corfforaethol ar gyfer unrhyw ohebiaeth os oes angen ymateb.
3. Dylai'r bwrdd iechyd ymgorffori'r angen i ystyried safon 1 yng ngweithdrefnau y tîm cwynion corfforaethol.
4. Rhaid i Fwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-3.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 1: Argymhelliad yn unol ag adran 76 Mesur y Gymraeg

Rwy'n argymhell bod y bwrdd iechyd yn cynnal ymarferiad i gynyddu ffydd y cyhoedd yn eu gwasanaethau Cymraeg gan hybu yn rhagweithiol bod croeso i bobl ddefnyddio'r Gymraeg wrth ohebu.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Fwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg ar 15/06/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Cyngor
Caerdydd

CSG708 Ar 12/02/2020 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93

01/06/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 83: Mae'r safon yn ei wneud yn ofynnol i'r Cyngor beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth

Mesur y Gymraeg, ac felly'n gwyn ddilys. Mae'r achwynydd yn anhapus bod e-bost a dderbyniodd gan Gyngor Caerdydd mewn ymateb i e-bost Cymraeg yn defnyddio hunaniaeth Saesneg y Cyngor yn ei gyfeiriad e-bost (@cardiff.gov.uk).

gyflwyno ei hunaniaeth gorfforaethol. Derbyniodd yr achwynydd e-bost gan y Cyngor oedd yn defnyddio'r parth e-bost @cardiff. Daeth i'r amlwg bod y Cyngor yn defnyddio'r parth e-bost Saesneg @cardiff ar gyfer anfon ei holl e-byst corfforaethol. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda safon 83 gan fod y Cyngor yn cyflwyno ei hunaniaeth gorfforaethol Saesneg yn unig, sy'n trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 83.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 83.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 83: Ceisio ymrwymo mewn cytundeb setlo yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Dan yr amgylchiadau, nid yw gweithredu dan adran 77(3) o'r mesur yn rhesymol gan na fyddai'n dod a datrysiad i'r broblem. Nid oes dull rhesymol yn bodoli er mwyn newid y parth e-bost yn rhwydd heb achosi risg i weddill system TG y Cyngor.

Am y rhesymau a roddir yn yr adroddiad terfynol, ac yn dilyn ymgynghoriad llwyddiannus gyda'r Cyngor, byddaf yn ymrwymo mewn cytundeb setlo dan adran 77(4) y Mesur at y diben o sicrhau y bydd y Cyngor yn cydymffurfio pan fydd

hynny'n dod yn bosib. Mae'r cytundeb setlo yn cynnwys y telerau a gynhwysir ac a gynigir yn yr adroddiad terfynol.

Os na fydd y Cyngor yn fodlon arwyddo cytundeb setlo gyda'r Comisiynydd ar y telerau hyn (neu rai tebyg), mae'r Comisiynydd yn cadw'r hawl i ofyn am weithredu pellach ar un o'r seiliau eraill a gynhwysir yn adran 77 y Mesur.

Amserlen i'r Cyngor dderbyn telerau'r cytundeb setlo drafft, neu i wneud sylwadau ynghylch y telerau: 28 diwrnod o ddyddiad yr adroddiad terfynol hwn.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Caerdydd ar 01/06/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS083 Ar 15/09/2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Honnir yr achwynydd ei bod wedi derbyn ymateb awtomatig uniaith Saesneg dros e-bost gan Gyngor Caerdydd (Cyngor). Roedd yr ymateb awtomatig yn cydnabod cwyn gwnaethpwyd gan yr achwynydd i'r Cyngor yn y Gymraeg ynglŷn ag arwydd ffordd

18/05/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 1: Mae Safon 1 yn ei wneud yn ofynnol i gorff sicrhau eu bod yn ateb unrhyw ohebiaeth Gymraeg oddi wrth berson (os oes angen ateb) yn y Gymraeg, oni bai bod y person wedi dweud nad oes angen ateb yn Gymraeg. Derbyniodd yr achwynydd ymateb awtomatig Saesneg dros e-bost gan Gyngor Caerdydd. Roedd yr ymateb awtomatig yn cydnabod cwyn gwnaethpwyd gan yr achwynydd i'r Cyngor ynglŷn ag arwydd ffordd ble roedd y Gymraeg yn annealladwy. Er bod testun cwyn yr achwynydd i'r Cyngor yn Gymraeg, mae anghydfod os gwnaeth yr achwynydd gwblhau a mewnbynnu'r ffurflen ar ochr Gymraeg neu Saesneg y wefan. Mae'r Cyngor wedi cyflwyno tystiolaeth

Cyngor
Caerdydd

ble roedd y Gymraeg yn
annealladwy.

sydd, maen nhw'n honni, yn dangos fod y ffurflen wedi ei mewnbynnu ar ochr Saesneg y wefan. Gan nad oes gen i dystiolaeth i'r gwrthwyneb, mae'n rhaid i mi ganfod fod y gŵyn hon wedi ei mewnbynnu ar ochr Saesneg y wefan er bod yn rhaid i mi nodi fy mod o'r farn fod hyn yn ymddangos yn annhebygol o ystyried ymddygiad yr achwynydd. Rwyf hefyd yn derbyn bod defnyddio'r botwm dewis iaith ar wefan y Cyngor yn enghraifft o ddewis iaith ragweithiol a'i fod yn briodol felly i'r e-bost cydnabod ymateb awtomataidd fod naill ai yn Gymraeg neu yn Saesneg (yn unol â dewis y defnyddiwr). Gan nad oes gen i dystiolaeth i'r gwrthwyneb felly, mae'n rhaid i mi ganfod fod y gŵyn hon wedi ei mewnbynnu ar ochr Saesneg y wefan ac fod y Cyngor felly wedi ymddwyn yn briodol yn rhoi ymateb awtomatig uniaith Saesneg gan gymryd dewis iaith yr achwynydd o'r dewis botwm dewis iaith ar y wefan. Ni allaf felly ganfod methiant i gydymffurfio â Safon 1 gan nad ydi'r Cyngor wedi methu ag ateb gohebiaeth Gymraeg yn y Gymraeg. Mae'n rhaid i mi nodi fodd bynnag, fy mod yn derbyn tystiolaeth ddiffuant yr achwynydd ond fy mod wedi methu canfod methiant yma oherwydd y dystiolaeth a gyflwynwyd gan y Cyngor.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 1.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Ar sail fy nyfarniad nad oes methiant, mae adran 76 Mesur y Gymraeg yn caniatáu i mi weithredu ymhellach lle na fu methiant at y diben o wella profiad defnyddwyr Cymraeg,

yn unol ag ysbryd y Mesur. Mae manylion y gweithredu pellach isod:

Argymhellion yn unol ag adran 76 Mesur y Gymraeg

1. Dylai Cyngor Caerdydd wirio a gwerthuso eu system ymatebion awtomatig i ohebiaeth sydd yn cael eu derbyn trwy ochr Gymraeg eu gwefan yn rheolaidd. Os oes nam ar eu systemau ymatebion neu gofnodi negeseuon Cymraeg, rhaid cywiro unrhyw nam neu wall ar y system yn amserol i wneud yn siŵr bod rhai sy'n gyrru gohebiaeth drwy ochr Gymraeg gwefan y Cyngor yn derbyn ymateb awtomatig Gymraeg.
2. Dylai'r Cyngor ystyried gyrru e-byst cydnabod awtomatig dwyieithog i negeseuon sydd yn cael eu mewnbynnu drwy ochr Saesneg y wefan er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg ac ymwybyddiaeth o'r Gymraeg.

Amserlen: Gwerthusiad cyntaf o fewn tri mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Caerdydd ar 18/05/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

[Bwrdd Iechyd
Prifysgol Hywel
Dda](#)

CS062 Ar 14/06/2021, derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd (P). Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Ar 26/03/2021, aeth P i'r 18/05/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 38: Os yw corff yn llunio ffurflen yn Gymraeg ac yn Saesneg (pa un ai ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio), mae safon 38 yn ei gwneud yn ofynnol i gorff, ymysg gofynion eraill, beidio â thrin unrhyw fersiwn Gymraeg o'r

ganolfan frechu a leolwyd yn Llyfrgell Thomas Parry, Aberystwyth, ar gyfer derbyn ei frechlyn COVID-19. Wrth gyrraedd y ganolfan, cofrestrodd P wrth ddesg a rhannwyd taflen ynglŷn â'r frechlyn gydag ef.

Honiad (i) Y cam nesaf yn y broses gofrestru oedd i P fynd at ddesg arall i ddarparu ei fanylion cyswllt, ynghyd â gwybodaeth arall. Yn dilyn hynny, rhoddwyd 'Ffurflen Brechiad COVID-19 Staff y GIG' i P a oedd yn cynnwys y manylion roedd newydd eu darparu. Mae P yn honni yr oedd y ffurflen hon a rannwyd ag ef yn Saesneg yn unig. Mae P yn honni iddo ofyn am fersiwn Gymraeg o'r ffurflen hon. Mewn ymateb i'r cais, honnai P fod aelod o staff wedi esbonio iddo fod y ffurflen ar gael yn Gymraeg, ond nad oedd gan y bwrdd iechyd gyflenwad o'r fersiwn Gymraeg ar gael yn y ganolfan.

Honiad (ii) Honnir hefyd nad oedd y person ar y dderbynfa yn y ganolfan yn siarad Cymraeg.

ffurflen yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg ohoni. Ar 26/03/2021, derbyniodd P ei frechlyn COVID-19 yn y ganolfan frechu torfol a leolir yn Llyfrgell Thomas Parry, Aberystwyth. Er mwyn cadarnhau ei gydsyniad i gael y frechlyn, rhoddwyd ffurflen i P i'w chwblhau a'i throsglwyddo i'r nyrs a fyddai yn darparu'r brechlyn. Roedd y ffurflen a roddwyd i P yn Saesneg yn unig. Gofynnodd P am fersiwn Gymraeg o'r ffurflen, ond cafodd ymateb nad oedd yna fersiwn Gymraeg o'r ffurflen ar gael.

Safon 50: Mae safon 50 yn ei gwneud yn ofynnol i gorff sicrhau bod unrhyw wasanaeth derbynfa y mae'n ei roi ar gael yn Saesneg yn ei dderbynfeydd, ar gael yn Gymraeg hefyd. Ar 26/03/2021, derbyniodd yr achwynydd ei frechlyn COVID-19 cyntaf yn y ganolfan frechu torfol a oedd wedi ei lleoli yn Llyfrgell Thomas Parry yn Aberystwyth. Yn ystod yr ymweliad, fe aeth P at y ddesg gofrestru i gadarnhau ei fod wedi cyrraedd ar gyfer ei apwyntiad. Nid oedd yr unigolyn a oedd yn gweithio ar y ddesg gofrestru ar y dyddiad dan sylw yn gallu siarad Cymraeg. O ganlyniad, cafodd P wasanaeth Saesneg yn unig gan yr unigolyn hwnnw ac ni roddwyd gwasanaeth Cymraeg iddo yn unol â'i ddewis iaith. Fodd bynnag, nid oedd y ddesg dan sylw yn gyfateb ag ystyr y term "derbynfa" yn Atodlen 1, Rhan 3, Paragraff 52 o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018. Yn ogystal, nid oedd y gwasanaeth a ddarparwyd i P yn gyfateb â'r ystyr a roddir i'w wasanaeth derbynfa" yn y Rheoliadau.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

wedi methu â chydymffurfio â safon 50, ond bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda wedi methu â chydymffurfio â safon 38.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda wedi methu â chydymffurfio â safon 38.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 38: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i D sicrhau, os yw yn rhoi ffurflen i aelod o'r cyhoedd yn ei ganolfannau brechu, ei fod yn rhoi fersiwn Gymraeg o'r ffurflen i'r aelod o'r cyhoedd fel mater o drefn, ac heb i'r aelod o'r cyhoedd orfod gofyn am fersiwn Gymraeg.

Mae'r ffurflenni hyn yn cynnwys, ond nid yn gyfyngedig i:

- ffurflen brechiad COVID-19 Staff y GIG;
  - ffurflen ganiatâd brechu COVID-19 ar gyfer plant a phobl ifanc; ac
  - unrhyw ffurflenni eraill y mae D yn eu dosbarthu i gleifion yn ei ganolfannau brechu.
2. Rhaid i D gynnal arolygon gwirio i fonitro a yw fersiynau Cymraeg o ffurflenni yn cael eu rhoi i aelodau'r cyhoedd yn ddi-ofyn yn ei ganolfannau brechu (yn unol â gofynion safon 38).
  3. Rhaid i D adrodd a chraffu ar ganlyniadau'r arolygon gwirio er mwyn ystyried unrhyw gamau pellach y mae angen iddo eu cymryd i sicrhau gwelliant yn ei

gydymffurfiaeth â safon 38 wrth rannu ffurflenni ag aelodau'r cyhoedd yn ei ganolfannau brechu.

4. Rhaid i D sicrhau bod y fersiwn Saesneg o unrhyw ffurflenni a roddir ar gael i aelodau'r cyhoedd yn ei ganolfannau brechu yn datgan yn glir fod y ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.

Rhaid i D ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1–4. Amserlen: O fewn 6 wythnos o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Fwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda ar 18/05/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CSG814 Ar 19/11/2020 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Roed y gŵyn yn ymwneud â gwefan Cyngor Caerdydd, yn benodol adran o'r wefan sy'n gweddarlledu neu ffrydio cyfarfodydd, <https://cardiff.public-i.tv/core/portal/home>. Roedd yn honni nad oedd modd gwyllo cyfarfod o gabinet y Cyngor ar

16/05/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 52: Ar 19/11/2020, roedd testun Saesneg i'w weld ar ffurflen adborth ar fersiwn Gymraeg gwefan y Cyngor. Roedd hynny'n golygu nad oedd holl destun y dudalen ar gael yn Gymraeg. Roedd hyn hefyd yn fethiant gan y Cyngor i gydymffurfio â gofynion y safon.

Safon 156: Rhaid i'r Cyngor gael gweithdrefn gwyno sy'n mynd i'r afael â sut y mae'n bwriadu delio â chwynion am ei gydymffurfiaeth â'r safonau cyflenwi gwasanaeth, ymysg materion eraill. Mae gan y Cyngor weithdrefn a elwir ganddo yn Bolisi Sylwadau, Cwynion a Chanmoliaeth

Cyngor
Caerdydd

fersiwn Gymraeg y wefan ar y dyddiad uchod. Dangosodd y dystiolaeth bod yr eglurhad canlynol i'w weld ar y dudalen we berthnasol: "Roedd amhariad wrth chwarae'r fideo. Wrthi'n ceisio ei chwarae eto." Roedd hyn yn wahanol i fersiwn Saesneg y wefan ble roedd yn bosib gwyllo'r cyfarfod yn ddiraffferth. Hwn oedd yr ail dro i'r achwynydd gwyno i mi am y gwasanaeth gwe-ddarlledu. Cwynodd nad oedd modd gwyllo cyfarfod cabinet 24ain o Fedi 2020 ar fersiwn Gymraeg y wefan. Penderfynais beidio ymchwilio bryd hynny ar sail sylwadau a dderbyniais gan y Cyngor yn nodi bod mesurau ar waith i ddatrys y mater. Roedd yn ymddangos nad oedd y mesurau hynny wedi llwyddo mewn pryd ar gyfer cyfarfod y 19fed o Dachwedd 2020. Roedd y gŵyn hefyd yn honni bod testun Saesneg i'w weld ar ffurflen adborth ar y wefan er mwyn rhoi gwybod am unrhyw broblemau technegol. Dangosodd y dystiolaeth bod y geiriau 'I am not a robot', 'City of Cardiff Council', a 'Privacy Policy' i'w gweld.

Corfforaethol. Mae'r polisi'n nodi ei fod yn berthnasol i gwynion am gydymffurfiaeth y Cyngor â'r safonau. Mae hefyd yn nodi y gwahanol ffyrdd o wneud cwyn. Nid yw'r ffurflen adborth yn un o'r dulliau hynny.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 156, ond bod Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 52.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Caerdydd wedi methu â chydymffurfio â safon 52.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 52: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i'r Cyngor gynnal archwiliadau rheolaidd o'i wasanaeth gwe-ddarlledu er mwyn sicrhau ei fod yn cwrdd â gofynion y safon.
2. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod unrhyw addasiadau i'w wasanaeth gwe-ddarlledu yn cael eu cynllunio mewn ffordd sy'n cymryd gofynion y safonau i ystyriaeth.
3. Rhaid i'r Cyngor atgoffa Public-i o ofynion safonau'r Gymraeg a'i gyfrifoldebau fel darparwr gwasanaeth ar ran y Cyngor.
4. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-3.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 52: Rhoi cyhoeddusrwydd yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Cedwir yr hawl i roi cyhoeddusrwydd i'r ymchwiliad hwn fel modd o addysgu awdurdodau lleol eraill sy'n defnyddio trydydd parti i ddarparu gwasanaethau gwe-ddarlledu ar eu rhan.

Safon 52: Ceisio ymrwymo mewn cytundeb setlo yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

Dan yr amgylchiadau, nid yw gweithredu dan adran 77(3) o'r Mesur yn rhesymol gan na fyddai'n dod a datrysiaid i'r broblem.

Mae'r gwasanaeth gyda'r geiriau Saesneg yn unig 'I'm not a robot' yn cael ei ddarparu gan gorff allanol (nid ar ran y Cyngor), ac nid yw'r Gymraeg ar gael gan y darparwr eto.

Am y rhesymau a roddir yn yr adroddiad terfynol, ac yn dilyn ymgynghoriad llwyddiannus gyda'r Cyngor, byddaf yn ymrwymo mewn cytundeb setlo dan adran 77(4) y Mesur at y diben o sicrhau y bydd y Cyngor yn cydymffurfio pan fydd hynny'n bosib. Bydd y cytundeb setlo yn cynnwys y telerau a gynhwysir ac a gynigir yn yr adroddiad terfynol.

Os na fydd y Cyngor yn fodlon arwyddo cytundeb setlo gyda'r Comisiynydd ar y telerau hyn (neu rai tebyg), mae'r Comisiynydd yn cadw'r hawl i ofyn am weithredu pellach ar un o'r seiliau eraill a gynhwysir yn adran 77 y Mesur.

Amserlen i'r Cyngor dderbyn telerau'r cytundeb setlo drafft, neu i wneud sylwadau ynghylch y telerau: 28

diwrnod o ddyddiad cyflwyno yr adroddiad terfynol hwn.

Safon 156: Argymhelliad yn unol ag adran 76 Mesur y Gymraeg

Dylai'r Cyngor ystyried ei gwneud yn glir ar ffurflen adborth y gwasanaeth gwe-ddarlledu nad yw'r ffurflen yn ddull o gwyno am gydymffurfiaeth â safonau'r Gymraeg

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Caerdydd ar 16/05/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 52: Mae safon 52 yn ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sicrhau bod testun pob tudalen ar ei wefan ar gael yn Gymraeg, bod pob tudalen Gymraeg ar y wefan yn gweithredu'n llawn, ac nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar y wefan. Nid oes unrhyw un o'r eithriadau i gydymffurfio gyda Safon 52 yn berthnasol yma. Yn yr achos yma, mae gwybodaeth cyfleusterau gorsaf ar wefan Trafnidiaeth Cymru yn Saesneg yn unig. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda Safon 52 gan nad yw'r wybodaeth dan sylw ar gael yn Gymraeg ar y wefan. Nid yw'r wybodaeth dan sylw yn dod o dan un o'r eithriadau i gydymffurfio gyda Safon 52.

Gweinidogion
Cymru

CS079 Ar 08/09/2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Honnodd yr achwynydd bod gwybodaeth am gyfleusterau gorsaf ar wefan Trafnidiaeth Cymru yn Saesneg yn unig.

16/05/2022

Safon 56: Mae safon 56 yn ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ddarparu rhyngwyneb a dewislenni ar bob tudalen ar eu gwefan yn Gymraeg. Nid oes unrhyw un o'r eithriadau i gydymffurfio gyda Safon 56 yn berthnasol yma. Yn yr achos yma, mae'r dewislenni ar y tudalennau cyfleusterau a gwybodaeth gorsaf ar wefan Trafnidiaeth Cymru yn Saesneg yn unig. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda Safon 56 gan nad yw'r dewislenni dan sylw ar gael yn Gymraeg ar y wefan. Nid yw'r wybodaeth dan sylw yn dod o dan un o'r eithriadau i gydymffurfio gyda Safon 56.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 52 a 56.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 52 a 56.

Datganiad ar y Gweithredu Pellach

Safon 52: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Weinidogion Cymru sicrhau bod tudalennau ei wefannau a'i wasanaethau ar-lein yn ymwneud a gwybodaeth a chyfleusterau gorsaf gorsafoedd yng Nghymru ar gael ac yn gweithredu'n llawn yn Gymraeg ac nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar y tudalennau a'r gwasanaethau hynny.

Rhaid i'r wybodaeth yma gynnwys y wybodaeth ddiweddaraf.

2. Rhaid i Weinidogion Cymru ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 1.

Amserlen: O fewn 1 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol

3. Rhaid i Weinidogion Cymru sicrhau bod tudalennau ei wefannau a'i wasanaethau ar-lein yn ymwneud a gwybodaeth a chyfleusterau gorsaf y gorsafoedd tu allan i Gymru fod ar gael ac yn gweithredu'n llawn yn Gymraeg ac nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar y tudalennau a'r gwasanaethau hynny. Rhaid i'r wybodaeth yma gynnwys y wybodaeth ddiweddaraf.

4. Rhaid i Weinidogion Cymru ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 3.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 56: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

5. Rwy'n ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sicrhau eu bod yn darparu dewislenni ar dudalennau gwybodaeth a chyfleusterau gorsafoedd ar wefan Trafnidiaeth Cymru yn y Gymraeg.
6. Rhaid i Weinidogion Cymru ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 5.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Weinidogion Cymru ar 16/05/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

CS074 Ar 12 Awst 2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Roedd yr achwynydd yn mynegi pryder bod Cyngor Celfyddydau Cymru (y Cyngor) wedi hysbysebu swydd Cyfarwyddwr Datblygu'r Celfyddydau gyda'r Gymraeg yn sgil ddymunol. Honnir nad yw'r Cyngor wedi cynnal asesiad trylwyr o anghenion ieithyddol y swydd cyn ei hysbysebu.

13/05/2022

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 132: Hysbysebodd y Cyngor swydd Cyfarwyddwr Datblygu'r Celfyddydau gyda'r Gymraeg wedi ei nodi fel sgil ddymunol iawn. Mae safon 132 yn gosod dyletswydd ar y Cyngor i gynnal asesiad o anghenion ieithyddol y swydd ac i gategoreiddio'r swydd yn unol â'r rhestr sydd wedi ei chynnwys yng ngeiriad y safon. Nid yw "dymunol iawn" yn gategori sydd yn cyd-fynd â gofynion safon 132. Yn ogystal, nid yw'n glir sut daeth y Cyngor i'r casgliad y dylid categoreiddio y swydd fel un lle bo sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol iawn, ar sail canfyddiadau'r asesiad a gynhaliwyd. Mae'n ymddangos bod gwrthdaro rhwng canfyddiadau'r asesiad a'r categori â bennwyd ar gyfer y swydd. Casglaf felly na chynhaliwyd yr asesiad yn unol ag amcanion safon 132. Rwy'n cydnabod bod y Cyngor bellach wedi penderfynu hysbysebu'r swydd gyda'r Gymraeg yn hanfodol, serch hynny, mae'n rhaid i mi ddyfarnu ar yr achos ar yr adeg y gwnaeth yr achwynydd gyflwyno ei gŵyn i mi.

Cyngor
Celfyddydau
Cymru

Safon 147: Bu i'r Cyngor hysbysebu swydd Cyfarwyddwr Datblygu'r Celfyddydau ym mis Gorffennaf 2021. Roedd safon 147 yn ei gwneud yn ofynnol ar y Cyngor i gadw cofnod o'r asesiad a gynhaliwyd o anghenion ieithyddol y swydd. Mae'r Cyngor wedi cyflwyno copi o'r asesiad a gynhaliwyd o swydd y Cyfarwyddwr Datblygu'r Celfyddydau. Casglaf felly nad yw'r Cyngor wedi methu â chydymffurfio â safon 147.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd nad yw Cyngor Celfyddydau Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 147, ond bod Cyngor Celfyddydau Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 132.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Celfyddydau Cymru wedi methu â chydymffurfio â safon 132.

Datganiad ar y Gweithredu Pellach

Safon132: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Gyngor Celfyddydau Cymru gategoreiddio pob swydd wag a newydd a hysbysebir yn unol â'r categorïau a restrir yn safon 132.
2. Rhaid i Gyngor Celfyddydau Cymru gynnal adolygiad llawn o'i brosesau ar gyfer cynnal asesiad o anghenion ieithyddol swyddi er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â gofynion safon 132.

3. Yn dilyn cynnal yr adolygiad, rhaid i Gyngor Celfyddydau Cymru ddiwygio ei dempled ar gyfer asesu anghenion ieithyddol swyddi gwag a newydd. Dylai'r templed:

- egluro union ofyniad y safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio a rhoi arweiniad ar y ffactorau ddylid eu hystyried a'r categorïau cyfatebol.
- osod allan y camau i'w cymryd i sicrhau bod yr asesiad a gynhelir yn wrthrychol, ystyrlon a manwl.
- sicrhau bod y sawl sydd yn cynnal yr asesiad yn ystyried yr holl gategorïau a restrir yn safon 132.
- sicrhau bod yr asesiad a gynhelir yn canolbwyntio ar y sgiliau sydd eu hangen i gyflawni'r rôl yn unol â'r swydd ddisgrifiad.
- bwysleisio'r angen i lynu wrth ganfyddiad yr asesiad wrth bennu'r categori ar gyfer y gofyniad ieithyddol.
- sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei thrin fel pob sgil arall sydd wedi ei bennu yn ofynnol ar gyfer cyflawni'r rôl.

Dylid ystyried dogfen gyngor y Comisiynydd ar recriwtio wrth i'r Cyngor adolygu a diwygio ei brosesau ar gyfer asesu gofynion ieithyddol swyddi newydd a gwag.

4. Rhaid i Gyngor Celfyddydau Cymru ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 -3.

Amserlen: O fewn 12 wythnos o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Celfyddydau Cymru ar 13/05/2022.

Cyngor Sir y
Fflint

CS086 Ar 28/09/2021 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Derbyniais gŵyn gan yr achwynydd bod dau arwydd ffordd uniaith Saesneg, tu allan i dafarn yr Hollybush yng Nghefn y Bedd, un am 'Nursing Home' ac un yn dangos enwau 'Llay' a 'Rossett' wedi eu tynnu gan y Cyngor a bod arwydd newydd uniaith Saesneg, gyda'r wybodaeth yma wedi ei osod yn eil le. Wrth ystyried y gŵyn, holodd fy swyddogion yr achwynydd am fwy o fanylion ynghylch yr arwyddion newydd a osodwyd. Wrth ymateb i'm ymholiadau dywedodd yr achwynydd: Y llun yn eich ebost ydy'r hen un wedi bod yno dros blynnyddoedd, fy mhwynt fi oedd gaeth y cyngor cyfle gwych i gywirio y ffaith roedd "Nursing Home" yn Saesneg yn unig pan newid y cyffordd i gael goleuadau traffig. Maen nhw wedi ail-osod yr

28/04/2022

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 61: Gofynion safon 61 yw, wrth osod arwydd newydd neu adnewyddu arwydd, bod rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd gael ei arddangos yn Gymraeg (un ai ar yr un arwydd neu ar arwydd ar wahân). Os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid peidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg. Roedd arwyddion ffordd uniaith Saesneg newydd wedi eu gosod yn sgil y gwaith ffordd a wnaed o flaen Tafarn yr Hollybush yng Nghefn y Bedd, yn hytrach nag ail osod arwyddion newydd dwyieithog fel y disgwylir gan Safon 61. Drwy osod arwyddion newydd uniaith Saesneg, yn hytrach na rhai dwyieithog, roedd hyn yn fethiant i gydymffurfio â gofynion safon 61.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Cyngor Sir y Fflint wedi methu â chydymffurfio â safon 61.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Cyngor Sir y Fflint wedi methu â chydymffurfio â safon 61.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 61: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

arwyddion a rwan mae "Llay", "Rossett" a "Nursing Home" ar yr un arwydd, fel hwn... Cadarnhaodd yr achwynydd fod yr arwydd 'Give Way' a welwyd y llun gwreiddiol ddim yno mwyach, gan fod trefn trafndiaeth newydd mewn lle, fel y gwelir yn y llun.

1. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint dynnu'r arwyddion uniaith Saesneg osodwyd tu allan i dafarn yr Hollybush a gosod arwyddion Cymraeg neu ddwyieithog yn eu lle.
2. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig a/neu ddarparu lluniau sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 1. Amserlen: O fewn mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol
3. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint sicrhau bod unrhyw arwyddion sydd wedi (ac a gaiff) eu gosod yn lleoliadau reolir gan Gyngor Sir y Fflint gydymffurfio â gofynion safon 61.
4. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint ddarparu canllawiau i swyddogion ac unrhyw gontractwyr a ddefnyddir am ofynion safon 61 wrth osod neu ail-osod arwyddion er mwyn sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r camau sydd angen eu cymryd er mwyn cydymffurfio â safon 61.
5. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint ystyried cyflwyno cymalau yn eu contractau gyda sefydliadau trydydd parti sydd yn rhoi dirwy neu sydd yn rhoi cymalau cosb ar y sefydliad pan nad ydynt yn cydymffurfio â gofynion y safonau ar ran y Cyngor.
6. Rhaid i Gyngor Sir y Fflint ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 3 - 6.

Amserlen: O fewn chwech mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

CS085 Mae arolygon gwirio diweddar fy swyddogion o dudalennau recriwtio ar wefan Coleg Gŵyr Abertawe wedi codi amheuaeth o fethiant i gydymffurfio â safonau'r Gymraeg. Mae'n ymddangos bod rhannau o hysbysiadau swyddi perthnasol a geir ar wefan y Coleg yn cynnwys geirfa Saesneg yn unig ar eu tudalen Gymraeg. Ymadroddion megis "Reference", "Expiry date", "location", "salary" a "benefits". Ymddengys bod hysbysebion swyddi'r Coleg ar lein yn amlygu mai trwy gyfrwng y Saesneg yn unig mae opsiwn i ymgeisydd gyflwyno gwybodaeth gychwynnol amdanynt wrth ymgeisio am swyddi ar ôl pwyso'r botwm 'apply now' ar wefan y Coleg. Ymddengys bod y coleg yn defnyddio meddalwedd 'vacancy filler' at y diben hwn, ac nad yw'n rhoi opsiwn Cymraeg i ymgeiswyr. Ceir ansicrwydd

28/04/2022

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Gyngor Sir y Fflint ar 28/04/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 145A: Mae safon 145A yn gofyn i gorff, pan fydd yn categoreiddio swydd fel un sy'n gofyn bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol, yn ddymunol neu fod angen eu dysgu, rhaid iddo bennu hynny wrth hysbysebu'r swydd a hysbysebu'r swydd yn Gymraeg. Gwnaeth arolygon gwirio diweddar fy swyddogion, o dudalennau recriwtio ar wefan Coleg Gŵyr Abertawe amlygu bod rhannau o hysbysiadau swyddi perthnasol a geir ar wefan y Coleg yn cynnwys geirfa Saesneg yn unig ar eu tudalen Gymraeg. Ymadroddion megis "Reference", "Expiry date", "location", "salary" a "benefits". Mae hyn yn dangos methiant gan y Coleg i gydymffurfio â gofynion safon 145A.

Safon 146A: Os yw corff yn cyhoeddi'r canlynol, rhaid iddo eu cyhoeddi yn Gymraeg:

- ffurflenni cais am swyddi
- deunydd esboniadol ynghylch ei broses ar gyfer ymgeisio am swyddi
- gwybodaeth am y broses gyfweld, neu am unrhyw ddulliau asesu eraill wrth ymgeisio am swyddi, neu swydd-ddisgrifiadau.

Rhaid iddo hefyd sicrhau na chaiff unrhyw fersiynau Cymraeg o'r dogfennau eu trin yn llai ffafriol na fersiynau Saesneg ohonynt.

ynghylch a oedd ffurflenni cais y Coleg yn cynnwys gwybodaeth ynghylch cyfle i nodi os hoffai ymgeiswyr gael cyfweiliad / asesiad yn Gymraeg. Mae'r amgylchiadau'n creu amheuaeth o fethiant gan y Coleg i gydymffurfio â safonau'r Gymraeg.

Cyhoeddodd y Coleg ffurflenni cais am swydd ar ei wefan gyda'r dudalen gychwynnol ar gael yn Saesneg yn unig drwy ddilyn y ddolen sy'n nodi 'Apply Now'. Mae hyn yn dangos methiant gan y Coleg i gydymffurfio â gofynion safon 146A.

Safon 148: Mae safon 148 yn gofyn i gorff sicrhau bod ei ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn cyfweiliad neu ddull arall o asesiad, ac yn esbonio y bydd y corff yn darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd os bydd angen. Nid yw ffurflenni cais am swydd Coleg Gŵyr Abertawe yn amlygu bod gwahoddiad i bersonau nodi os ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn cyfweiliad, ac yn nodi y byddir yn darparu ar gyfer hynny. Mae hyn yn dangos methiant y Coleg i gydymffurfio â safon 148

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Coleg Gŵyr Abertawe wedi methu â chydymffurfio â safonau 145A, 146A a 148.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Coleg Gŵyr Abertawe wedi methu â chydymffurfio â safonau 145A, 146A a 148.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 145A: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe sicrhau bod pob elfen o'i hysbysiadau swyddi yn cydymffurfio â safon 145A.

2. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 1. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 146A: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

3. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe sicrhau bod pob ffurflen gais yn cael ei gyhoeddi yn Gymraeg, ac nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn unol â gofynion safon 146A.

4. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 3. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 148: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

5. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe sicrhau bod pob ffurflen gais yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn cyfweiliad neu mewn asesiad, ac yn esbonio y bydd gwasanaeth cyfieithu yn cael ei ddarparu os oes angen.

6. Rhaid i Goleg Gŵyr Abertawe ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod

Gweinidogion
Cymru

CS081 Ar 13/09/21 derbyniais gŵyn gan aelod o'r cyhoedd. Roedd yn bodloni amodau adran 93 Mesur y Gymraeg, ac felly'n gŵyn ddilys. Mae'r achwynydd yn honni bod paneli gwybodaeth ble roedd rhan fwyaf o'r testun yn Saesneg ac arwydd dwyieithog gwallus o ran ystyr a mynegiant wedi eu harddangos yn un o ganolfannau Cadw, Neuadd Ganoloesol Hafoty yn Ynys Môn ar y 5ed o Fedi 2021.

06/04/2022

wedi cwblhau cam gorfodi 5. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhodddwyd hysbysiad penderfynu i Goleg Gŵyr Abertawe ar 28/04/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Safon 38: Mae Safon 38 yn ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sicrhau bod unrhyw ddeunydd sydd yn cael ei arddangos yn gyhoeddus yn cael ei arddangos yn Gymraeg, ac nad yw unrhyw fersiwn Gymraeg o'r deunydd yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg. Yn yr achos yma, mae testun wedi cael ei arddangos tair gwaith yn Saesneg a dim ond unwaith yn y Gymraeg. Mae hefyd testun Saesneg yn unig wedi ei roi ar y paneli gwybodaeth. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda Safon 38 gan fod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 61: Mae safon 61 yn ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sicrhau wrth osod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro) bod unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd yn cael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd sy'n arddangos y testun cyfatebol yn Saesneg neu ar arwydd ar wahân); ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid

i gorff beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

Yn yr achos yma, cafodd arwydd ei osod yn safle Cadw, Hafoty yn Ynys Môn ble nad oedd y testun yn eglur na chywir o ran ystyr a mynegiant. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda Safon 61 gan fod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar yr arwydd.

Safon 63: Mae safon 63 yn ei wneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

Yn yr achos yma, cafodd arwydd ei osod yn safle Cadw, Hafoty yn Ynys Môn ble nad oedd y testun Cymraeg yn gywir o ran y geiriau ac ymadroddion a ddefnyddir. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda Safon 63 gan nad yw'r testun Cymraeg ar yr arwydd yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

Dyfarniad y Comisiynydd

O dan adran 73(2) Mesur y Gymraeg dyfarnodd y Comisiynydd bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 38, 61 a 63.

Datganiad gweithredu pellach

Gweithredwyd ymhellach yn sgil y dyfarniad bod Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau 38 a 61.

Datganiad ar y gweithredu pellach

Safon 38: Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg

1. Rhaid i Weinidogion Cymru sicrhau bod unrhyw ddeunydd sy'n cael ei arddangos (ac a gaiff ei arddangos) yn lleoliadau Cadw yn cydymffurfio â gofynion safon 61.
2. Rhaid i Weinidogion Cymru gynnal adolygiad llawn o'r modd y maent yn darparu hyfforddiant i dywyswyr llawrydd i sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r angen i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.
3. Rhaid i Weinidogion Cymru gynnal adolygiad llawn o'r modd y maent yn sicrhau bod trydydd parti sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ar eu rhan yn eu galluogi i gydymffurfio â'r safonau.
4. Rhaid i Weinidogion Cymru gynnal yr adolygiad er mwyn ei alluogi i adnabod dull o bennu gofynion yn ymwneud â defnyddio'r Gymraeg, ar bartion sy'n darparu gwasanaethau ar eu rhan, a fydd yn sicrhau y bydd Gweinidogion Cymru yn cydymffurfio â'r safonau.
5. Rhaid i Weinidogion Cymru ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 - 4.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

5. Rhaid i Weinidogion Cymru sicrhau bod unrhyw arwyddion, sydd wedi (ac a gaiff) eu gosod yn lleoliadau Cadw yn cydymffurfio â gofynion safon 61.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Hysbysiad penderfynu a roddwyd

Rhoddwyd hysbysiad penderfynu i Weinidogion Cymru ar 06/04/2022.

Apelau a wnaed i'r tribiwnlys

Ni wnaed apêl i'r Tribiwnlys.

